

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Annett Kreitsman

**Ministrite ametis mitte jätkamine tingituna poliitilistest skandaalidest, nende
üleelamise strateegiad ja mõju valitsuserakondade toetusele: Eesti Vabariigi
Valitsuse 49. ja 50. koosseisu näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Liisa Talving, PhD

Tartu 2021

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärk on uurida, millistel Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisu ministritel ei olnud poliitilisest skandaalist tingituna võimalik ametis jätkata ning analüüsida, millist strateegiat püüti skandaali üleelamiseks kasutada. Täiendavalt uurib töö autor, kuidas poliitilised skandaalid avaldasid mõju skandaaliga seotud valitsuserakondade toetusreitingutele.

Töö esimeses osas toob autor välja teoreetilise raamistiku, milles on sõnastatud poliitilise skandaali definitsioon, selle tüübid, üleelamise strateegiad ja võimalik mõju erakondade toetusele. Teises peatükis kirjeldab autor töö metodoloogilist lähenemist. Kolmas peatükk keskendub empiirilisele analüüsile ja tulemustele.

Töö valimisse kuulus üheksa poliitilist skandaali, neist kolm esinesid seoses valitsuse 49. koosseisu Keskerakonda kuuluvate ministritega ja kuus skandaali olid seotud valitsuse 50. koosseisuga, neist neljal juhul sattusid skandaali keskmesse Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna liikmetest ministrid ning kahel juhul oli skandaal seotud Keskerakonnaga.

Töö käigus selgus, et erakondade toetusreitingute muutumist skandaalidega seotud perioodidel, on üldiselt täheldatav skandaali lühiajaline mõju selle toimumise ajal või sellele järgneval kuul. Analüüsi tulemusena ilmnes, et 49. ja 50. valitsuse koosseisuga seotud poliitilised skandaalid vastavad tüpoloogia põhjal persooni-, kõne- ja võimuskandaalide tunnustele. 49. koosseisu puhul oli ühel kahel juhul tegemist persooni puudutava skandaaliga ning ühel juhul kõneskandaaliga. 50. koosseisu puhul esines kõneskandaale ühel korral, viiel korral esines võimuskandaale ning ühel korral oli tegemist persoonipõhise skandaaliga.

Skandaali üleelamise strateegiatena kasutasid valitsuse ministrid võrdselt enim nii eitamist kui vabandamist. Ühe strateegia kasutamine ei välista teisi ning neid kasutati ka kombineeritult. Tulemusena selgus, et 49. koosseisu puhul esines skandaali üleelamise strateegiana ühine joon: kõik kolm skandaali sattunut kasutasid vabandamise strateegiat. 50. koosseisu puhul sellist ühtset joont ei esinenud, vabandamise strateegiat kasutasid keskerakondlased, EKRE liikmetest skandaali sattunute puhul saab analüüsi põhjal välja tuua, et nende üleelamise strateegia oli valdavalt ennastõigustav ja kaitsepositsioonil olev.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILINE RAAMISTIK	6
1.1 Poliitiline skandaal	6
1.2 Poliitilise skandaali tüübid ja faasid	9
1.3 Poliitilise skandaali lahendamisstrateegiad	10
1.4 Poliitilise skandaali mõju erakonna toetusele	12
1.5 Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseis	13
1.6 Uurimise eesmärk	14
2. METODOLOOGIA	15
2.1 Uurimisvalimi moodustamine	15
2.2 Uurimismeetodid	16
3. EMPIIRILINE ANALÜÜS JA TULEMUSED	18
3.1 Valitsuse 49. koosseisu ministrite poliitilised skandaalid	18
3.1.1 Maaeluminister M. Repinski Konju kitsefarmi skandaal	18
3.1.2 Riigihalduse minister Mihhail Korbi kommentaar NATO liikmelisusest	20
3.1.3 Jaak Aab tabati joobnuna autoroolist	22
3.2 Valitsuse 50. koosseisu ministrite poliitilised skandaalid	24
3.2.1 Marti Kuusikut kahtlustatakse lähisuhtevägivallas	24
3.2.2 Minister K. Kingo valetas Riigikogule	26
3.2.3 Maaeluminister M. Järviku PRIA skandaal	27
3.2.3 Siseminister M. Helme väljaütlemised raadiosaates	29
3.2.4 Minister M. Reps kasutab ministeeriumi vara isiklikul eesmärgil	30
3.2.5 Keskerakonda kahtlustatakse korruptsioonikuritegudes	32
3.3 Tulemused	33
KOKKUVÕTE	34
SUMMARY	36
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	37

SISSEJUHATUS

Alates 2016. aastast kuni 2021. aasta jaanuarikuuni oli Eesti Vabariigi peaminister Keskerakonda kuuluv Jüri Ratas. Sellel perioodil avanes tal võimalus moodustada kaks valitsust: 49. ja 50. Eesti Vabariigi Valitsuse koosseis. Seda vaatamata sellele, et kummalgi Riigikogu valimistel, mil koosseise moodustati, ei saavutanud Keskerakond valimisvõitu (Toimunud valimiste arhiiv). Kuid lisaks sellele jäävad J. Ratase juhitud valitsuse koosseisud nii mitmetegi Eesti politoloogide hinnangul meelde ka arvukate skandaalide tõttu, mille tulemusena paljud ministrid ametikohal ei jätanud (Jaakson 2020).

Käesoleva uurimistöö eesmärk on uurida, millistel Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisu ministritel ei olnud poliitilisest skandaalist tingituna võimalik ametis jätkata ning analüüsida, millist strateegiat püüti skandaali üleelamiseks kasutada. Täiendavalt uurib töö autor, kuidas poliitilised skandaalid avaldasid mõju skandaaliga seotud valitsuserakondade toetusreitingutele.

Töö teema on aktuaalne, sest poliitilised skandaalid on Eestis aina enam esile kerkinud ning politoloogilisest vaatevinklist on oluline analüüsida skandaalide tekkepõhjuseid ja skandaali sattunute reageeringut nende üleelamiseks, kõrvutades seda olemasoleva teooria, teiste akadeemiliste tööde ja artiklite tulemustega sel teemal.

Eesti juhtivatel poliitilistel ametikohtadel teenivad inimesed on lisaks ametikohast tulenevale juhirollile ka eeskujuks ja suunanäitajaks ühiskonnaliikmetele selles osas, milline käitumine on aktsepteeritav ning kuidas reageeritakse sellega vastuolus olevatele rikkumistele. Juhtivate poliitikute käitumisstrateegiates kasutatav suhtlusviis võib mõjutada ka ühiskonna igapäevast toimimist ning ühiskonnas aktsepteeritavaid käitumismustreid, sest nähakse, millist käitumist tolereeritakse ning milliste üleastumiste korral tuleb esile tugev vastureaktsioon. See omakorda viib ka selleni, kuidas valijad toetavad poliitilistesse skandaalidesse sattunute erakonda ehk kas valija reageerib üleastumistele, näidates meelsust erakonna toetamisest loobudes või vastupidi, asudes erakonda toetama.

Mõlema uuritava koosseisu puhul on valitsuskoosseise saatnud mitmed poliitilised skandaalid, mille tulemusena on ametist tagasi astunud või ametist tagasi kutsutud mitmed ministrid. Ereda näitena pidas 50. koosseisu väliskaubandus- ja infotehnoloogiaminister Marti Kuusik poliitilise skandaali tõttu ministri ametis vastu vaid ametisse nimetamise järgse päevani (Vabariigi Valitsus).

Struktuuriliselt on töö jaotatud kolmeks peamiseks osaks. Töö esimeses peatükis toob autor välja teoreetilise raamistiku, milles on sõnastatud poliitilise skandaali definitsioon, selle tüübid, üleelamise strateegiad ja võimalik mõju erakondade toetusele. Teises peatükis kirjeldab autor töö metodoloogilist lähenemist. Kolmas peatükk keskendub empiirilisele analüüsile ja tulemustele.

Töö koostamiseks valis autor kvalitatiivse uurimismeetodi ning uurimisstrateegiana juhtumianalüüsi. Kuivõrd töös käsitletakse mitmeid poliitilisi skandaale, tugineb autor uurimisdisainina mitme-juhtumi-analüüsile. Empiiriliseks analüüsiks vajalike andmete leidmiseks kasutas autor Interneti allikaid, neist peamistena Eesti loetuimate ajakirjanduslike veebiväljaannete artikleid, mis tõid skandaali asjaolud avalikkuse ette või kajastasid skandaali käiku ja tulemusi üldiselt.

Töö on autori hinnangul oluline koostada, kuivõrd 49. ja 50. valitsuse koosseisudega seotud poliitilisi skandaale ei ole Tartu Ülikooli poliitikauuringute instituudis selliselt käsitletud. Varasemalt on küll uuritud poliitilisi skandaale, näiteks Eesti poliitskandaale perioodil 2009-2013 (Lulla 2014) ja Reformierakonnaga seotud skandaale perioodil 2012-2014 (Kopliste 2015). Seega annab uurimistöö lisandväärtuse mõistmaks paremini 49. ja 50. valitsuskoosseisudega seotud poliitilisi skandaale, mille tulemusena ministrid ametikohal ei jätkanud. Lisaks on töö tulemusi võimalik käsitleda ka võrdleva materjalina tulevaste uurimistööde koostajatel.

1. TEOREETILINE RAAMISTIK

Esimeses peatükis annab autor ülevaate töö koostamisel aluseks olevast teoreetilisest raamistikust. Lisaks annab peatükk ülevaate töös uuritavate Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisude moodustamisest.

1.1 Poliitiline skandaal

Sõna *skandaal* ja selle erinevad tuletised kujunesid Euroopas tihedamalt kasutatavaks väljendiks 16. sajandist alates. Samas on teada, et sõna juured ulatuvad veelgi kaugemale ajalukku, näiteks kreeka, ladina ja koguni varajase judokristluse, kusjuures just varajastes religioossetes kontekstides on seda sõna kasutatud iseloomustamiseks inimeste eksimusi ja moraalsest normidest üle astumist. (Thompson 2000, 11-13)

Tänapäevaks on skandaalid saanud laiema tähenduse ning vastavalt valdkonnale võivad varieeruvad ka selle definitsioonid. Käesolevas töös on kasutusel *poliitilised skandaalid*, mida on sõnastatud mitmeti, ent sisuliselt poolelt on erinevad autorid sarnasel arusaamal. Üheks tuntuimaks poliitiliste skandaalide uurijaks on John B. Thompson, kelle definitsiooni järgi peab poliitilise skandaaliga seotud olema poliitiline liider või persoon, laiendatult definitsioonis toob ta välja, et poliitiline skandaal on tegu või sündmus, mis hõlmavad endas teatud liiki normidest üleastumisi, mis on saanud avalikkusele teatavaks ja on küllalt tõsised, kutsudes esile üldsuse reaktsiooni (Thompson 2000, 91;13).

Lisaks definitsioonile peavad skandaalid Thompsoni käsitluse kohaselt (2000, 13-24) sisaldama järgmisi kriteeriume:

- 1) hõlmama teatud väärtustest, normidest ja moraalikoodeksist üle astumist;
- 2) hõlmama saladuse või varjamise elementi, ent on vaatamata sellele teada ja usutud olema tõsi skandaaliga mitte seotud isikute poolt;
- 3) esineb skandaaliga mitte seotud isikuid, kes ei kiida heaks toime pandud tegu või toimunud sündmusi ning on üle astumisest tulenevalt solvunud või haavunud;
- 4) esineb skandaaliga mitte seotud isikuid, kes avaldavad, et ei kiida skandaaliga seotute tegusid või toimunud sündmusi heaks;

5) lõpptulemus ja hukkamõist tegudele või toimunud sündmustele kahjustab skandaali eest vastutusele võetud isiku mainet (ent see kriteerium ei pruugi alati ilmnedagi).

Samuti poliitilisi skandaale põhjalikumalt käsitlenud R. Scherer (2008, 7) leiab, et tegemist on laialt kajastatud sündmusega, mis hõlmab endas valitud või ametisse nimetatud ametnike poolt võimu väärkasutust või üldsuse usalduse reetmist.

Mõistmaks skandaal ajalist raamistikku, on poliitilisi skandaale uurinud B. Rottinghaus (2014, 134) selgitanud, et algamiseks peab skandaali keskmes olev süüdistus olema saanud avalikuks ning skandaal lõppeb, kui norme ületavas teos süüdistatav isik on oma positsioonilt vabastatud, seda kas siis ametist tagasikutsumise, enda avalduse või koguni valitsuse vahetuse tulemusena.

Meediaväljaannete kajastusi jälgides ning päevapoliitikaga end kursis hoides, saab üldiselt järeldada, et poliitilised skandaalid tõusevad üsna tihti. Thompson (2000, 90) leiab, et poliitilised skandaalid on Lääne riikides muutunud aktuaalsemaks alates 1996. aastast. Ühtlasi esinevad skandaalid rohkem liberaalsetes riikides, sest nendes on vabam ajakirjandus, teatava intervalli tagant toimuvad valimised ja selleks, et taas võimule saada, loeb nii reputatsioon kui valija usaldus valitavasse (Thompson 2000:94-95).

Poliitiliste skandaalide tihti esinemise täheldamine võib töö autori hinnangul tuleneda ka sellest, et ajakirjandusel on demokraatlikes riikides olnud kiire areng ning on muutunud rohkem kättesaadavaks nii kohalikul kui ka rahvusvahelises tasandil. Seega tuleks poliitiliste skandaalide puhul arvesse võtta ka meedia rolli.

Thompson (2000, 31) toob samuti välja, et skandaalide suurem nähtavus on põhjustatud meedia rollist. Thompson leiab, et kuivõrd meedia on asunud skandaalide vahendajaks ühiskonnas, on muutunud ka skandaali olemus ning levik – kui varasematel sajanditel said skandaalidest teada peamiselt vaid piirkondlikud inimesed, siis tänapäeval esineb vahendatud skandaal, mis on kättesaadav palju rohkematele ning on kujunenud ka kommunikatsiooni vormiks (Thompson 2000, 31).

Ka käesolevas töös on olulisel kohal vahendatud skandaal, kuivõrd poliitilisi skandaale kajastatakse laialdaselt meedias ning skandaali keskmes oleva isiku üleastumine saab teatavaks suurele osale ühiskonnast, tihti ka rahvusvahelisel tasandil.

Iseloomustamaks seda, kuivõrd kiiresti võib teave poliitilisest skandaalist levida ning kuivõrd tõsiseid tagajärgi see skandaali sattunule kaasa tuua, on Rottinghaus (2015, 161) kirjeldanud skandaalide olemust kui nähtust, mis oma olemuselt on nagu preeria tuled – need süttivad kergesti, on raskesti kontrollitavad ning ühtlasi on neid ka raske peatada.

Seda, kuidas tänapäeva ühiskonnas teave avalikus sfääris toimuvast inimesteni jõuab, on uurinud Puglisi ja Snyder (2011, 931), kes leidsid, et üheks kõige olulisemaks infokanaliks on sellisel juhul massimeedia ning välispoliitilistel teemadel võib suurema osa ühiskonna jaoks meedia olla lausa ainus informatsiooni allikas. Seetõttu on meedial oluline roll, mida Puglisi ja Snyder nimetavad ka valvekoera rolliks.

Puglisi ja Snyderi (2011, 931) järgi on poliitikud alati kajastama endaga seotud positiivseid aspekte ja selliseid poliitilisi otsuseid, mis toovad neile populaarsust ja valijate hääli. Ent endaga seotud eksimusi nad enda initsiatiivil kajastama ei asu, siin tulebki välja meedia olulisus, kelle ülesandeks on jälgida olukorda ning tuua avalikkuse ette ka need asjaolud, mida poliitikud ise pigem salgaksid või varjaksid. Küll aga ei pruugi meedia olla alati objektiivne – väljaannete toimetustes otsustakse, mida kajastada ja mida mitte ning sellised uudisväärtuslikkuse hindamise alusel tehtud valikud võivad mõjutada ka ühiskonna arvamust sellest, millised probleemid või skandaalidega seotud lood on relevantssed ning mis ulatuseni (Puglisi, Snyder. 2011). Seega saab välja tuua, et meediaväljaannetel on oluline roll ka poliitilise skandaali eskaleerimisel või selle maandamisel.

Meedia olulisust on poliitiliste skandaalide puhul välja toonud ka Eesti poliitikauurijad. Näiteks on Tallinna Ülikooli õppejõud Mari-Liis Jakobson nimetanud meediat kui neljandaks võimuks ning möönnud, et poliitiline skandaal ongi tihti just see, milleks meedia selle ristib (Jakobson 2013). Ka ajakirjandusteadlane ja sotsiaalpsühholoog Peeter Vihalemm (2004, 2) on sarnaselt eelpool kirjeldatud teooriatele nimetanud meediat ühiskonna valvekoeraks ning välja toonud selle, et poliitilistel skandaalidel võib skandaali sattunute jaoks olla tõsiseid tagajärgi, tuues näiteks, et meedia poolt kujundatud ja vahendatud skandaalid on olnud põhjuseks üsna mitmete ministrite tagasiastumisel.

Mitmetele erinevatele autoritele tuginedes saab kokkuvõtvalt välja tuua, et poliitilise skandaali puhul on oluliseks tunnuseks *tegija* ehk poliitikaga seotud isik, kes skandaali satub. Käesoleva töö puhul on *tegijaks* isik, kes kannab poliitiliselt vastutusrikast

ametikohta ehk on nimetatud Vabariigi Valitsuse ministriks. Teine oluline aspekt on see, et poliitiline skandaal on olukord, kus poliitikaga seotud isik astub üle tema rollile või talle kui ühiskonnaliikmele omandatud normidest. Teooriale tuginedes saab välja tuua, et kolmas aspekt poliitilise skandaali puhul on asjaolu, et normist üleastumine on teada saanud laiemale üldsusele, mida loetakse ka skandaali alguseks. Siit edasi järeldub meedia roll, mida erinevad autorid on rõhutatult välja toonud, kuivõrd meedial on võimalik mõjutada, millised üleastumised saavad avalikult teatavaks. Skandaali lõpuks loetakse olukorda, mil skandaali sattunu võtab toime pandud üleastumise eest vastutuse ja saabub tagajärg ehk näiteks ei ole ministril enam võimalik ametis jätkata.

1.2 Poliitilise skandaali tüübid ja faasid

Poliitiliste skandaalide paremaks mõistmiseks on temaatika uurijad sõnastanud tüpoloogiad. Thompson (2000, 94,112) on skandaalid tunnuste põhjal jaotanud peamiselt kolmeks tüübiks:

- 1) seksi/seksuaalsusega seotud poliitilised skandaalid – need hõlmavad endas eraelulisi aspekte, skandaalitüübiga seotud süüdistused võivad olla nii kuriteole viitavad kui ilma kuriteokoosseisu tunnusteta;
- 2) finantsiliste ressurssidega seotud skandaalid – need hõlmavad endas üldiselt varjatud seoseid võimulolija ja finantsiliste ressursside omaja vahel või näiteks seda, et võimulolija kasutab talle kättesaadavaid finantsilisi ressursse seadusevastaselt enda huvides;
- 3) võimuga seotud skandaalid – poliitilise skandaali üks kõige puhtam ehk klassikalisem vorm, mis tähendab, et võimulolija astub üle poliitilise võimuga seotud normidest, ametikohale seatud protseduuridest ja reeglitest. Samuti võib siia alla liigituda ka finantsiliste ressursside ärakasutamine, olles võimupositsioonil, kuid see ei ole ise skandaali algallikaks.

Ka Rottinghaus (2014, 133) on skandaalid jaganud kolme tüüpi, neist esimesena toob ta välja finatsskandaali, teisena poliitilise korrupsiooniga seotud skandaali ning viimasena persoonipõhise skandaali.

Meedia laialdasest rollist skandaalide esile tõusust tulenevalt ning Thompsoni (2000, 61-72) käsitletud vahendatud skandaali kirjeldusest lähtuvalt on võimalik välja tuua veel üks skandaali liik. Nimelt on tänapäevast kiiret suhtlusviisi arvesse võttes võimalik välja tuua vahendatud skandaali edasiarendus, mille temaatikat on põhjalikult käsitlenud ning uurinud Mats Ekström ja Bengt Johansson (2008). Ekström ja Johansson (2008, 62) nimetavad uut skandaali tüüpi kõneskandaalist ning leiavad, et selle tüübi puhul on peamiseks omaduseks see, et avalikkuse ette jõudnud skandaal ning avalikud kommentaarid jõuavad üldsuseni meedia vahendusel. Kõneskandaali puhul on normid, mille vastu eksitakse, saanud alguse avalikest sõnavõttudest, kommentaaridest ning väljendusviisidest. Skandaali tekkimise alge seisneb peamiselt selles, mida ja kuidas poliitikas tegutsev inimene tohib avaldada ning missuguse tonaalsusega üldsusele sõnum edasi antakse. Kuivõrd poliitikute avalikud esinemised ning tänapäevane kiire suhtlusviis valijatega on kujunenud poliitikute töövahendiks, on kõneskandaalide tekkeks üsna kõrge tõenäosus. Ekström ja Johansson on leidnud, et kõneskandaalid võivad tekkida ja kujuneda nii juhuslikult kui tahtlikult, samuti võivad kõneskandaale tekitavad väljaütlemised olla vahendatud, näiteks keegi kuulis pealt ja avalikustas kuuldu. Samas võivad need olla ka vahetult juhtuvad, näiteks intervjuu või muu avaliku esinemise või dokumenteeritava vestluse käigus väljendatav. (Ekstrom, Johansson. 2008, 66-67) Eelnevalt käsitletu põhjal võib järeldada, et just sellised tunnused vastavad poliitilisele skandaalile.

Lisaks skandaalide tüüpidele on võimalik eristada skandaalide faase. Sigrid Sõerunurk (2005) ja Kaisa Edenberg (2015) on oma bakalaureusetöös jaganud skandaalid faaside kaupa neljaks. Esmase perioodina on nad välja toonud skandaali-eelse perioodi, kuhu nende kirjelduse kohaselt kuuluvad sündmused või avaldatud uudis, millele skandaalid hiljem põhinevad. Teisena nimetavad nad skandaali puhkemise, mille olemus seisneb selles, et sündmus või tegu saab avalikuks ning hakkab kiiresti levima. Kolmanda toovad nad välja skandaali kulminatsiooni, millele järgneb neljanda faasina järellainetus.

1.3 Poliitilise skandaali lahendamisstrateegiad

Eelnevalt alapeatükist selgus, et poliitilise skandaali mõju skandaali sattunu mainele ning tema edasisele karjäärile võib olla tõsiste tagajärgedega, näiteks see, et ametikohal

jätkamine ei ole enam võimalik. Selleks, et tagajärgi võimalikult palju leevendada ning püüda skandaalist välja tulla, uurib käesolev töö skandaali üleelamist ning analüüsib, milliste skandaali üleelamise strateegiatele reageering vastab.

Sellele, kuidas poliitikud skandaali sattudes selle üleelamise nimel käituvad, on autorid välja toonud sisult sarnaste, ent veidi varieeruvaid lähenemisi. Suarez et al. (2005, 115) on jõudnud temaatikat uurides järeldusele, et poliitilisse skandaali seotud isikud näevad vaeva selle nimel, et parendada enda kuvandit ning selgitada skandaali põhjustanud käitumist. Newmark et al. (2019, 1271) on poliitilisi skandaale uurides seda nimetanud *response to scandal* ehk reageerimine skandaalile. Võimalikke reageerimisviise skandaalile on Newmark et al (2019, 1271) toonud kolm, mis vastavad tunnustele:

- 1) skandaali sattunu kaitseb end, olles ründav;
- 2) skandaali sattunud vabandab, eelkõige sümpaatia äratamiseks;
- 3) skandaali sattunu ignoreerib tekkinud olukorda, lootuses, et see taandub.

Sarnaseid üleelamise strateegiaid on käsitlenud ka Thompson (2000, 22-23), kes toob skandaalide üleelamiseks järgnevatele tunnustele vastavad strateegiad:

- 1) õiguslike meetmete kasutusele võtt ehk skandaali sattunu ähvardab enda kaitsmise eesmärgil võtta kasutusele õiguslikud meetmed, näiteks minna kohtusse;
- 2) eitamine ehk skandaali sattunu eitab, et talle omistatud normidest üle astuv käitumine on aset leidnud või eitavad enda seost aset leidnud üle astumisega;
- 3) õigustamine ehk skandaali sattunu rõhub kõrgematele moraalsele väärtustele, mille nimel ta tegutses, püüdes nii õigustada tema poolt toime pandud üle astumist;
- 4) avalik ülestunnistus ehk skandaali sattunu võtab talle omistatud süü omaks, lootuses, et aususe eest saab talle osaks avalikkuse sümpaatia.

Poliitiliste skandaalide üleelamise strateegiate kohta on oluline välja tuua, et ükski teoreetiline lähenemine ei pruugi välistada, et skandaali üleelamiseks ja soovitud tulemuse saavutamise püüdmiseks võidakse kasutusele võtta mitmeid strateegiatüüpe. Eelnevast käsitlusest on võimalik järeldada, et just need tunnused skandaalide lahendamisel ilmnedavad võivad.

1.4 Poliitilise skandaali mõju erakonna toetusele

Poliitiliste skandaalide uurijad on jõudnud järeldusele, et sellel, kuidas poliitik võtab oma poliitilise skandaali keskmesse sattunud üle astumiste eest vastutuse, omab tugevat mõju avalikule arvamusele (Suarez et al. 2005, 116). Ka Rottinghaus (2014, 348) on leidnud, et poliitilised skandaalid mõjutavad avalikku arvamust skandaali sattunust ning lisaks valijate arvamusele võivad poliitilised skandaalid mõjutada ka teiste kõrgemate riigiametnike, näiteks presidendi arvamust.

Poliitilised skandaalide mõju avalikule arvamusele võib mõjutada ka seda, kas valija toetab jätkuvalt skandaali sattunut või tema erakonda. Fousek ja Wassermann (2010) on leidnud, et valijad nõuavad tagajärgi poliitiliselt skandaali sattunute osas, sest peavad oluliseks, et kõrgele poliitilisele ametikohal olev poliitik, näiteks minister, on eetiline. Ebaeetilise käitumise korral võib esineda olukord, kus valijad soovivad poliitilisse skandaali sattunu tagasiastumist või tema tagasikutsumist erakonna poolt.

Seda, et valija arvamus võib lisaks skandaali sattunule mõjutada ka tema erakonda, on leidnud ka Cobb ja Taylor (2014, 351). Skandaali mõju ilmnemine valija käitumisele võib sõltuda ka skandaali liigist, näiteks on valijale mõju avaldumine vähetõenäolisem siis, kui skandaali olemus on valija jaoks keeruline, näiteks korruptsiooniga seotud skandaalide puhul. Valija käitumisele võivad avaldada rohkem mõju selliste olemustega skandaalid, mis on nende jaoks paremini hoomatavad ja mille sisu nad oskavad enda tasemel mõista. (Cobb, Taylor, 2014, 354) Ehk kergemini mõistetava skandaali sisust arusaamine annab valijale ka parema mõistmise selle eksimuse suuruselt.

Eeltoodu põhjal võib välja tuua, et kuigi poliitilised skandaalid võivad mõjutavad valija arvamust skandaali sattunust ning sealt edasi võib arvamus kanduda ka tema erakonnale või näiteks ka valitsuse koosseisule, ei pruugi siiski esineda otsest seost poliitilise skandaali ja valijate toetuse vahel. Ükski autoritest ei toonud välja skandaali positiivset mõju erakonnale. Seega on põhjust eeldada, et poliitilised skandaalid võivad skandaali sattunu erakonda mõjutada negatiivselt.

1.5 Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseis

Eesti Vabariigis nimetab peaministri ametisse Vabariigi Presidendi ettepanekul Riigikogu ning tavaliselt kuulub peaminister erakonda, mis on saavutanud valimisvõidu. Seejärel esitab valitud peaministrikandidaat presidendile moodustatava valitsuse ministrite ja nende ametinimetuste loetelu (Vabariigi Valitsuse seadus).

Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisu puhul oli peaministriks Keskerakonna (*edaspidi lühendina kasutuses: KE*), esimees Jüri Ratas, kes kummagi valitsuse moodustamiseks ei olnud saanud valimistulemuste järgi enim hääli (Toimunud valimiste arhiiv). J. Ratase esimene valitsus sai võimule, kui Riigikogu avaldas 2016. aasta novembris valitsuse 48. koosseisu juhtinud peaminister Taavi Rõivasele (Reformierakond) umbusaldust, mille tulemusena tuli valitsusel ametist lahkuda (Koorits, 2016). Uue koalitsiooni moodustamisel löid liidu Keskerakond, Sotsiaaldemokraatlik Erakond (*edaspidi lühendina kasutuses: SDE*) ning Isamaa ja Res Publica liit (*edaspidi lühendina kasutuses: IRL*). Vabariigi President tegi 22. novembril 2016 otsuse valitsuse 49. koosseisu ametisse nimetamiseks. Ametivande Riigikogu ees andsid valitsuse liikmed 23. novembril, moodustatud kolmikliidu ministrite jaotus oli erakondade vahel arvuliselt võrdne - igast erakonnast oli valitsuses viis ministrit (Keskerakond, 2016).

49. valitsuse koosseis oli ametis kuni 29. aprillini 2019 ehk 888 päeva. Koosseisus vahetus üheksa ministrit, igast valitsuses olnud erakonnast kolm (Varasemad valitsused). Sedavõrd palju ministrite vahetumisi on taasiseseisvunud Eestis ette tulnud varem vaid korra, nimelt 1992. aastal ametisse asunud 36. valitsuse koosseisus, mida juhtis peaministrina Mart Laar ning milles vahetus 12-st ministrist kolm (Varasemad valitsused).

Jüri Ratase poolt juhitud teine valitsus moodustati 2019. aastal, Riigikogu valimiste järgselt. Valimised võitis ligi 30% tulemusel Reformierakond (Hääletamis- ja valimistulemused 2019). President tegi Reformierakonna (*edaspidi lühendina kasutuses: RE*) esimehele Kaja Kallasele ettepaneku valitsuse moodustamiseks, ent seda RE teha ei suutnud. 15. aprillil 2019 ei saanud K. Kallas Riigikogult toetust moodustamiseks RE ja SDE koalitsiooni. Selle vastu olid 53 Riigikogu saadikut, poolt hääletasid 45, kaks saadikut jätsid hääletamata ning üks puudus (Eesti Rahvusringhääling 2019a).

President allkirjastas 16. aprillil 2019 otsuse, millega tegi peaministri ametikohustusi täitvale KE esimehele J. Ratasele ettepaneku moodustada valitsus (Eesti Rahvusringhääling 2019b). 17. aprillil sai J. Ratas selleks ka Riigikogu toetuse: poolt hääletas 55, vastu 44 ning puudusid kaks saadikut (Eesti Rahvusringhääling 2019c). Valitsuse 50. koosseis ehk J. Ratase teine valitsus asus ametisse 29. aprillil ning lisaks KE-le kuulusid valitsusse Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (*edaspidi lühendina kasutusel: EKRE*) ning Isamaa, mis kuni 02.06.2018 kandis nime Isamaa ja Res Publica liit (Isamaa). Sarnaselt eelmisele valitsuse koosseisule oli lisaks peaministrile 14 ministrit ning arvuliselt oli jaotus erakondade vahel taas võrdne, iga erakond sai viis ministri ametikohta. 50. koosseis oli ametis 639 päeva (Varasemad valitsused). Koosseisus vahetus kaheksa ministrit, kusjuures EKRE ministrite algsest koosseisust vahetusid kõik, peale rahandusministri ametis olnud Martin Helme (Varasemad valitsused).

1.6 Uurimise eesmärk

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, millistel Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisu ministritel ei olnud võimalik ametis jätkata poliitilisest skandaalist tingituna ning teooriale tuginedes analüüsida, mis tüüpi skandaaliga on tegu ja mis strateegiat püüti skandaali üleelamiseks kasutada. Täiendavalt analüüsib autor mõju skandaaliga seotud valitsuserakondade toetusreitingutele.

Uurimiseesmärki aitavad täita uurimisküsimused:

1. Mis tüüpi poliitiliste skandaalide tagajärjel muutus Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseis?
2. Milline on olnud strateegia tekkinud poliitiliste skandaalide üleelamiseks?
3. Kuidas on skandaalid avaldanud mõju uuritavate valitsuserakondade toetusreitingutele skandaalile vahetult järgnenud perioodil?

2. METODOLOOGIA

Käesolevas peatükis toob tutvustab autor töös kasutatavat metodoloogiat, tuues välja uurimisvalimi ja analüüsistrateegia.

2.1 Uurimisvalimi moodustamine

Uurimisvalim on koostatud selektiivse valimi põhimõttel, mille kohaselt valitakse uuritav materjal välja põhjendatud tunnuste kogumile vastavalt ning see töötatakse välja uurimuse eel (Kalmus et al. 2015). Kogumi moodustamise kriteeriumiks on antud juhul peamiselt skandaalidele omaste tunnuste esinemise intensiivsus.

Valimi määratlemiseks analüüsis autor esmalt Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisu ametisse nimetatud ministreid ja koosseisude liikmete vahetumisi, kuivõrd nende kahe valitsuskoosseisuga seotud poliitilised skandaalid on olnud Eestis väga aktuaalsed. Poliitiliste skandaalide tunnuste esinemise alusel vahetus 49. koosseisus kolm ministrit ning 50. koosseisus kuus ministrit, täpsem ülevaade ja analüüs ilmnenuid tunnustest ja skandaalidest on välja toodud töö kolmandas peatükis. Esmase valiku tegemise tulemusel ilmnnes, et töö uurimiseesmärgi täitmiseks sobituvad üheksa valitsusliikme valitsuse koosseisus mitte jätkamised:

49. koosseisus poliitilise skandaaliga seonduvalt ametis mitte jätkanud ministrid:

1. maaeluminister Martin Repinski (KE) tagasiastumine, 2016;
2. riigihalduse minister Mihhail Korbi (KE) tagasiastumine, 2017;
3. riigihalduse minister Jaak Aabi (KE) tagasiastumine, 2018.

50. koosseisus poliitilise skandaaliga seonduvalt tagasi astunud ministrid:

1. väliskaubandus- ja infotehnoloogiaminister Marti Kuusiku (EKRE) tagasiastumine, 2019;
2. väliskaubandus- ja infotehnoloogiaminister Kert Kingo (EKRE) tagasiastumine, 2019;
3. maaeluminister Mart Järvik (EKRE) tagasikutsumine, 2019;

4. siseminister Mart Helme (EKRE) tagasiastumine, 2020;
5. haridus- ja teadusminister Mailis Repsi (KE) tagasiastumine, 2020;
6. peaminister Jüri Ratase (KE) tagasiastumine, 2021.

2.2 Uurimismeetodid

Bakalaureusetöö uurimiseesmärgi parimaks saavutamiseks valis töö autor kvalitatiivsete uurimismeetodite kasutamise. Analüüsistrateegiana on kasutusel juhtumiuuring ja kuivõrd töös on vajalik uurida mitmeid erinevaid juhtumeid ehk kahe valitsuskoosseisu ministrite tagasiastumisi, siis analüüsidisainina on kasutusel mitme-juhtumi-analüüs. Juhtumiuuringu puhul tuginetakse uurimisküsimustele vastamiseks teoreetilistele lähteoletustele ning see võimaldab kasutada andmete kogumiseks mitmesuguseid allikaid, näiteks teadaanded, ajaleheartiklid ja muud allikad (Laherand, 2018, 73-86).

Töö koostamiseks vajalikud andmed on kogutud Interneti vahendusel. Uurimiseesmärgi saavutamiseks töötab autor läbi ja analüüsib Eesti *online* meedias avaldatud artikleid ja valitsuse ning valitsuserakondade ametlikes infokanalitest avalikustatud informatsiooni. Väljaannetest kasutab autor lisaks Eesti Rahvusringhäälingu kajastustele kolme Eestis enim loetavate väljaannete ehk Postimees, Delfi ja Õhtuleht (Gemius Audience, 2021) veebiväljaannetes ilmunud artikleid 49. valitsuse koosseisu ametisse nimetamisest 2019 aastal kuni 50. valitsuse koosseisu langemiseni 2021. aastal. Interneti allikate ja meedia artiklite kasutamise tulemusena esineb suur hulk kasutatavaid allikaid.

Töö käigus läbiviidava analüüsi tulemusena on võimalik kirjeldada, tuginedes teoreetilisele raamistikule, töös käsitletavate juhtumeid ehk poliitilisi skandaale ja nende üleelamiseks valitud strateegiaid. Artiklite kasutamisel arvestas autor seda, milliste artiklitega toodi uuritav poliitiline skandaal avalikkuseni. Lisaks on valitud artiklite valikul arvestatud seda, et need võimaldaksid töös edastada tekkinud skandaali olemust, et need kajastaksid skandaali sattunu reageeringut skandaalile ning tulemit ehk seda, kas minister ei jätkanud ametis. Artiklite leidmiseks kasutas töö autor veebiväljaannet otsingumootoreid, mis võimaldavad tulemis filtreerida nii ajaperioodi kui ka otsitava teema ja isiku järgi. Seejärel koostas autor kogutud informatsiooni põhjal lühikokkuvõtted.

Vastamaks uurimisküsimusele, kuidas on skandaalid avaldanud mõju uuritavate valitsuserakondade toetusreitingutele, kogub ja toob autor kolmandas peatükis välja skandaalile eelnenud ning järgnenud perioodil kogutud andmed, tuginedes Kantar Emori erakonna toetuse seire ja poliitikute usaldusväärsuse seire tulemustele perioodil 2016-2020. Erakondade toetuse uurimiseks kasutab Kantar Emor sihtrühmi, kuhu kuuluvad Eesti kodanikud vanuses 18-84 eluaastat ning küsitlust viivad nad läbi kord kuus. Küsitluse läbiviimisel osaleb nende valimis ligikaudu 1000 inimest, esindusliku valimi saamiseks kasutatakse kvoote soole, vanusele, rahvusele ja elukohale (Kantar Emor, 2021).

Erakondade toetusreitingute analüüsimisel tugineb autor teoreetilises raamistikus käsitletule, mille kohaselt skandaal algab siis, kui see on saanud avalikkusele teatavaks ning kuivõrd autor uurib ministrite ametis mitte jätkamist skandaali tõttu, siis lähtub uuritava perioodi lõpuna mitte jätkamisest kui skandaali tulemist.

3. EMPIIRILINE ANALÜÜS JA TULEMUSED

Käesolevas peatükis analüüsib autor uurimisvalimisse kuuluvaid Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisu poliitilisi skandaale, mille tulemusena ministrid ametis ei jätkanud. Autor kirjeldab uuritavaid skandaale ning püüab vastavalt teoreetilisele raamistikule määrata selle tüpoloogia ning skandaali üleelamise strateegia. Seejärel analüüsib autor, kuidas on valimisse kuuluvad poliitilised skandaalid avaldanud mõju valitsuserakondade toetusreitingutele. Uuritavad skandaalid jäävad perioodi 2016-2021.

3.1 Valitsuse 49. koosseisu ministrite poliitilised skandaalid

Valitsuse 49. koosseisuga seotud poliitilisi skandaale, mis viisid tagajärjena ministri ametist tagasiastumiseni, on kolm. Kõik kolm poliitilist skandaali on seotud Keskerakonnaga ning ajalises perioodis jäävad vahemikku 2016-2018.

3.1.1 Maaeluminister M. Repinski Konju kitsefarmi skandaal

Skandaali kirjeldus

Esimene poliitiline skandaal, mis 49. valitsuse koosseisu tabas oli seotud maaeluministri ametisse nimetatud keskerakondlasest Martin Repinskiga. Skandaal sai alguse 22. novembril 2016, mil Eesti Ekspressis ilmus Mariann Männi artikkel M. Repinskile kuuluvast Konju kitsefarmist. Artiklis toodi välja, et farmis toodetud kitsejuust on hoopis imporditud Hollandist ning ei ole mahetoode nagu seda reklaamitakse. Samuti esitati artiklis väited, et farmis töötavatele inimestele makstakse ümbrikupalka, paljud töötajad ootavad maksmata palkasid ning farmis on eiratud hügieeninõudeid (Männi, 2016). Ilmunud artikkel tekitas Eesti meedias ja ühiskonnas laia vastukaja, mis omakorda suurendasid kahtlustusi ja tekitasid ministri tegevuse kohta küsimusi.

M. Repinski korraldas 25. novembril maaeluministeeriumi ruumides pressibriifingu, et tuua välja enda seisukoht ja vastata tekkinud küsimustele. Pressibriifingul alustas M.

Repinski oma sõnavõttu tuues välja enda ametialaseid positiivseid saavutusi nii ministri kui Riigikogu liikmena. Jõudes põhiteemani ehk Konju kitsefarmi temaatikani avaldas M. Repinski, kui talle kuuluva ettevõtte juhatuse liikmena, kahetsust, et on viibinud poliitika tõttu ligi kaks aastat farmi tegemistest eemal. Lisaks ütles ta, et mõistab enda viga, mis seisneb peamiselt selles, et ta ei suhelnud piisavalt enda partnerite ja farmis töötavate inimestega ning vabandas selle eest. (Nagel, Kruuse 2016)

Skandaal aga ei vaibunud ning probleem oli meediaväljaannetes pidevalt kajastatud. 6. detsembril 2016 esitas M. Repinski peaminister J. Ratasele tagasiastumisavalduse. Täiendavalt avaldas M. Repinski pöördumise, milles tõi välja, et astub tagasi enda soovil ning tema eesmärk on tuua valitsus tule alt välja (ERR 2016).

Skandaali tüüp

Ilmnunud tunnused: ettevõttega ressursside majandamine; Konju farmi toodangu tarbijate petmine; halbade ettevõtja tunnuste etteheitmine.

Kuigi eelnevad tunnused viitavad nii mõneski finantsskandaalile, siis tuginedes teooriale, saab siiski pigem välja tuua, et tegemist on persooniga seotud skandaaliga. Kuivõrd M. Repinski ei saanud hakkama tema isikliku ettevõtte juhtimisega ning suuresti heideti ette just tema käitumisest tulenevaid üleastumisi.

Skandaali üleelamise strateegia

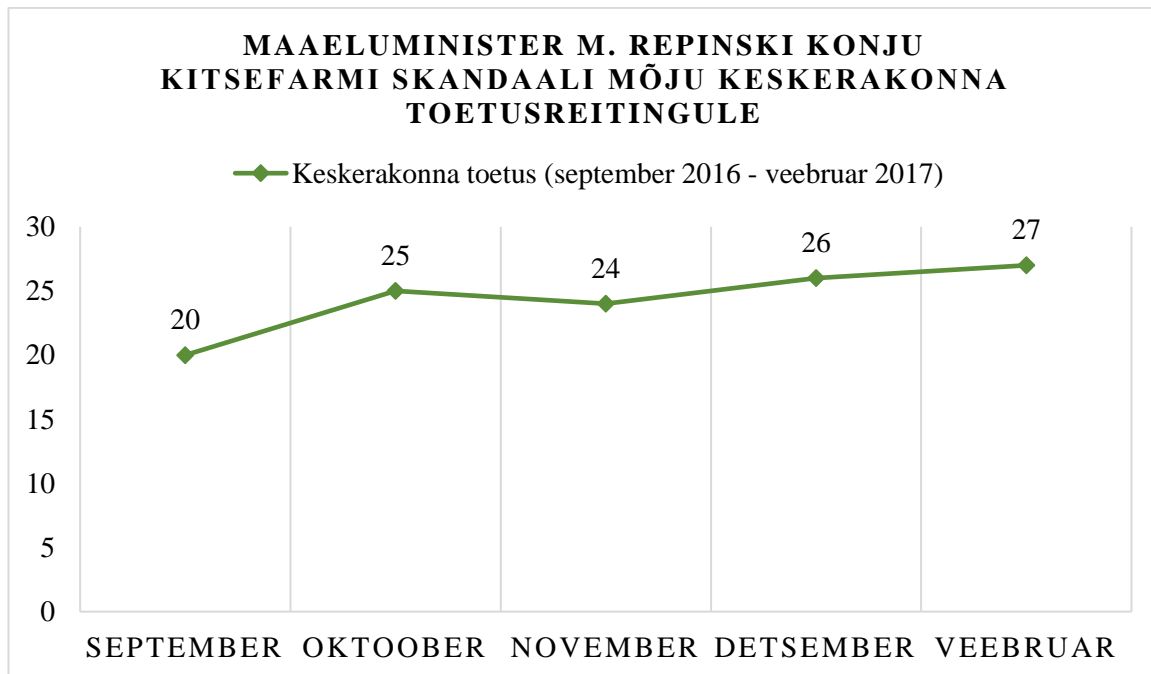
Ilmnunud tunnused: võttis initsiatiivi vastamaks tekkinud küsimustele, võttis vastutuse ning vabandas; õigustas, püüdes süüd veeretada teistele Konju farmi töötajatel.

Eelnevale tuginedes saab öelda, et üleelamise strateegiana oli M. Repinski skandaali puhul kasutusel mitmed strateegiad. M. Repinski võttis vastutuse, püüdis end õigustada ja ka vabandas. Sellisel viisil reageerimine jättis mulje, et strateegia on valitud sümpaatia tekitamise eesmärgil.

Skandaali mõju erakonna toetusreitingule

Toetusreitingute põhjal on Joonisel 1 näha, et skandaal ei ole mõjutanud Keskerakonna toetusreitingut negatiivselt, vastupidiselt on see hoopis tõusnud. Kui skandaali avalikuks saamise kuul oli toetusreiting 24%, siis sellele järgneval ja ülejärgneval (*autori märkus: jaanuarikuu infot Kantar Emor sel perioodil ei kogunud, seetõttu on arvestatud veebruar*)

toetusreitingute mõõtmisel tõusis ühe võrra ehk detsembris oli toetus 26% ja veebruaris 27%. Kuivõrd KE asus valitsust juhtima samuti novembrikuus, siis võib erakonna toetuse kasv seotud olla pigem valitsusse saamisel, kui skandaali puhkemisega.

Joonis 1 Maaeluminister M. Repinski Konju kitsefarmi skandaali mõju Keskerakonna toetusele. Allikas: Kantar Emor

3.1.2 Riigihalduse minister Mihhail Korbi kommentaar NATO liikmelisusest

Skandaali kirjeldus

Riigihalduse ministri ametis olnud keskerakondlasest Mihhail Korbiga seotud poliitiline skandaal sai alguse 24. mail 2017, mil Lääne-Elu avaldas päev varem Haapsalu toimunud kohtumisest artikli. Artiklis oli välja toodud, et M. Korb käis kohtumas veteranidega, kellele esinedes avaldas, et ta ei toeta Eesti liikmelisust NATOs (Lääne-Elu, 2017). Samal päeval, kui skandaal avalikkuse ette jõudis avaldas M. Korb Keskerakonna vahendusel pressiteate, milles vabandas ja selgitas, et teda mõisteti valesti ja tegelikult ta toetab Eesti julgeolekupoliitika aluspõhimõtteid (ERR, 2017). See avaldus ei jäänud 24. mail aga viimaseks, pärast kohtumist peaminister Jüri Ratasega andsid ministrid koos pressile

intervjuu, kus esmalt vabandas peaminister ning seejärel uuesti riigihaldusminister, samuti teatas M. Korb, et on otsustanud ministri ametist tagasi astuda (Postimees, 2017).

Skandaali tüüp

Ilmnenud tunnused: skandaali keskmes kindla sihtgrupiga läbiviidud kohtumisel väljendatu, mis jõudis laiema avalikkuseni.

Eelneva põhjal saab öelda, et tegemist on kõneskandaaliga. Kuivõrd M. Korbi öeldu oli suunatud piiratud auditooriumile, oli skandaali sattumine tema jaoks juhuslik. Ta ilmselt ei osanud oodata, et sihtgrupi hulgas on kuulajaid, kes väljaöeldut dokumenteerivad ja hiljem laiemale üldsusele avalikuks teevad.

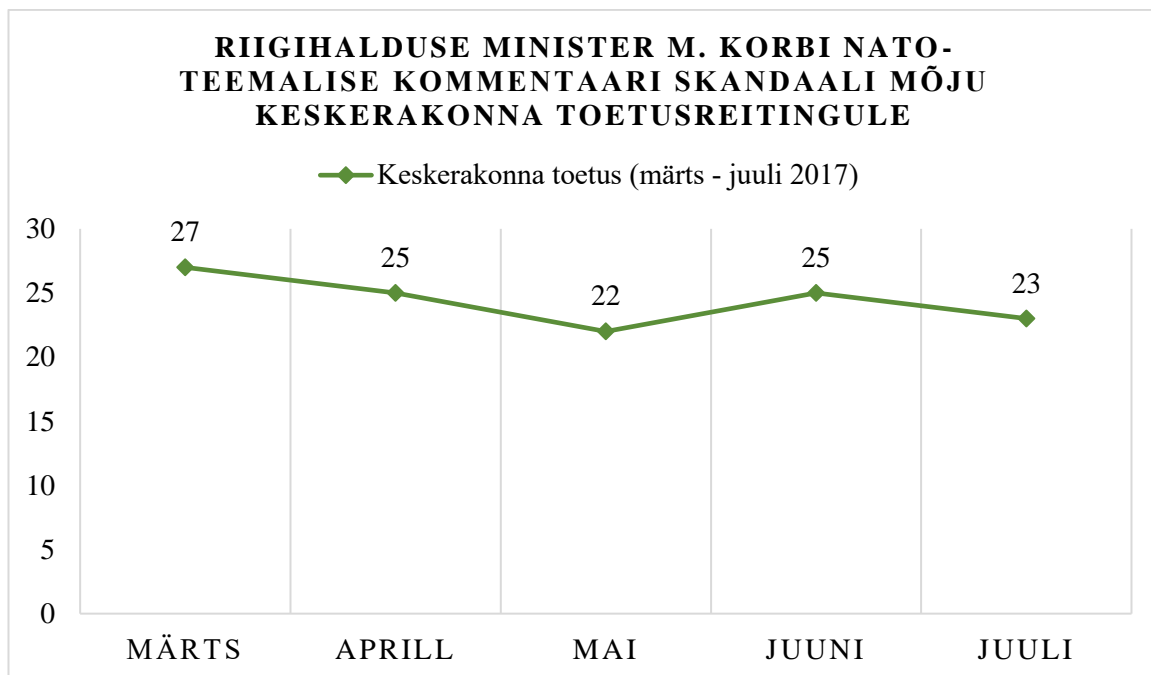
Skandaali üleelamise strateegia

Ilmnenud tunnused: skandaali avalikuks saamisel saatis erakonna vahendusel välja teate, milles vabandas ja selgitas; astus avalikult üles samal päeval, selgitas tekkinud olukorda.

Eelnevale tuginedes saab öelda, et M. Korbi puhul oli peamise üleelamise strateegiana kasutusel vabandamine, ta tegi seda koheselt nii skandaali avalikuks saamisel kui ka tagasiastumisel.

Skandaali mõju erakonna toetusreitingule

Joonisel 2 on skandaali puhul võimalik täheldada erakonna toetusreitingu langust. Skandaalile eelneval perioodil, märtsikuus oli Keskerakonna toetusprotsent 27 ning aprillis 25. Skandaaliga samal kuul on märgata toetusreitingu langust 3% võrra. Samas liigub toetusprotsent skandaalile järgneval perioodil samale tasemele, mis eelneval perioodil, ehk juunis 25% ja juulis taas veidi madalam ehk 23%. Seega on mõju erakonna toetusele lühiajaline ning tegemist võib olla esmase reaktsiooniga skandaalile, ent mitte pikemaajalise kahjuga erakonna toetusele.

Joonis 2 Riigihaldusminister M. Korbi NATO-teemalise kommentaari skandaali mõju Keskerakonna toetusele. Allikas: Kantar Emor

3.1.3 Jaak Aab tabati joobnuna autoroolist

Skandaali kirjeldus

17. aprillil 2018 ilmus meediaväljaannetes teave, et keskerakondlasest riigihalduse minister Jaak Aab on tabatud roolist alkoholi tarvitamise tunnustega ning kinnipidamise hetkele eelnevalt ületas ta ka lubatud piirkiirust. Skandaali avalikuks saamise järgselt astus J. Aab üles pressikonverentsil, kus selgitas juhtunu tagamaid, vabandas ning andis teada ka tagasiastumisest ministri ametikohalt. Skandaalile lisas hoogu see, et aeg, mil rikkumine aset leidis, oli tegelikult juba kuu aega varem ehk 11. märtsil 2018. Seni hoidis aga J. Aab toime pandud rikkumist enda teada, ka peaminister sai vastava info siseministrilt skandaali puhkemisega kattuval ajal. (Eesti Rahvusringhääling 2018)

Skandaali tüüp

Ilmnenud tunnused: õigusrikkumine ja sellest mitte teavitamine; isikupõhine juhtum.

Eelnevale tuginedes saab järeldada, et J. Aabiga seotud poliitiline skandaal vastab persoonipõhise ja võimuskandaali tunnustele. Tegemist oli tema kui valitsuse liikme poolt toime pandud õigusrikkumisega, mille kohased reeglid kehtivad kõigile kodanikele.

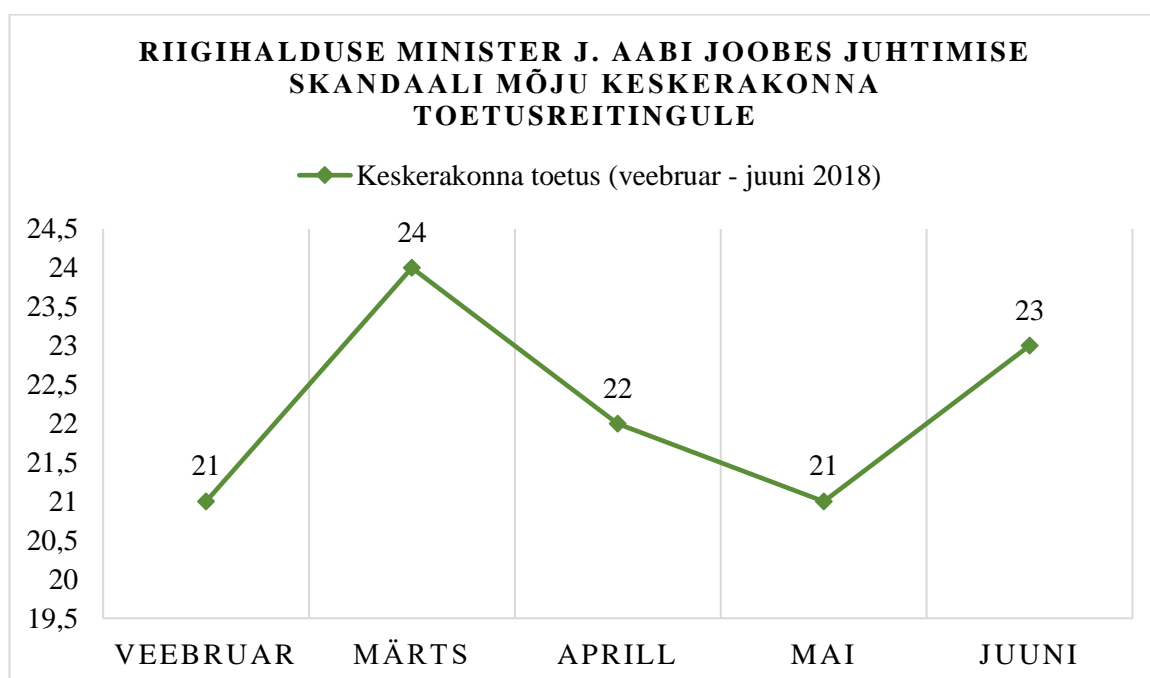
Skandaali üleelamise strateegia

Ilmnenud tunnused: ei teavitanud juhtunust; pressikonverentsil selgitamine; vabandamine.

Eelnevale tuginedes saab öelda, et enne skandaali avalikuks saamist püüdis J. Aab toimunut varjata, ilmselt lootusega, et tegu ei jõuaks avalikkuseni. Avalikuseni jõudmisel reageeris J. Aab vastutuse võtmise strateegia ja vabandamisega.

Skandaali mõju erakonna toetusreitingule

Hinnates Keskerakonna toetusreitinguid 2018. aasta veebruarist juunini (Joonis 3), saab öelda, et skandaal avaldas mõju. Skandaalile eelneval kuul toetas KE-d 24% Kantar Emori küsitlustest, samal kuul langes toetus 2% võrra ning sellele järgneval veel 1%. Alates juunist on toetusreiting taas tõusnud, mis näitab, et mõju ei olnud pikaajaline.

Joonis 3 Riigihalduse minister J. Aabi joobes juhtimise skandaali mõju Keskerakonna toetusele. Allikas: Kantar Emor

3.2 Valitsuse 50. koosseisu ministrite poliitilised skandaalid

Valitsuse 50. koosseisuga seotud poliitilisi skandaale, mille tagajärjel minister ametis ei jätanud, on kuus. Skandaalidest neli on seotud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonda ning kaks Keskerakonda kuuluvate poliitikutega. Skandaalid leidsid aset perioodil 2019-2021.

3.2.1 Marti Kuusikut kahtlustatakse lähisuhtevägivallas

Skandaali kirjeldus

Esimene vahetus 50. valitsuse koosseisus leidis aset ametisse nimetamise järgsel päeval. Väliskaubandus- ja infotehnoloogiaministrina Marti Kuusiku ametisse nimetamise päeval, 29. aprillil 2019 ilmus Eesti Ekspressis lugu, milles esitati mitmete allikate info põhjal väited, et M. Kuusik on olnud lähisuhtes vägivaldne ning vastav info on edastatud ka politseile uurimiseks. M. Kuusik kommenteeris temaga seotud kahtlustusi, tuues välja, et kuulis vägivalla esinemisest esimest korda ajakirjanikult, ta väitis, et on lahendanud oma eksabikaasaga tülisid verbaalselt ning et jutud ei vasta tõele, vaid on esile kerkinud üksnes seetõttu, et on ministri ametisse saamisega seondult avalikkuse ees. (Eesti Ekspress, 2019) Ministri kommentaar aga ei leidnud ühiskonnas positiivset vastuvõttu ning skandaal kogus aina rohkem hoogu, mille tulemusena esitas M. Kuusik 30. aprillil tagasiastumise avalduse. Nii jäi M. Kuusiku ministrina ametis olemise aeg vaid ühe päeva pikkuseks, mis on teadaolevalt lühim ministri ametiaeg taasiseseisvunud Eestis (Varasemad valitsused).

Skandaali tüüp

Ilmnenud tunnused: avalikkuseni jõudnud skandaalne informatsioon on seotud isiku eraeluga; skandaali puhul ilmnevad kahtlused õigusvastastes tegudes.

Tuginedes eelnevale saab järeldada, et M. Kuusikuga seotud poliitilise skandaali saab tüpologia aluses liigitada persooniskandaaliks ehk skandaali keskmeks on M. Kuusik kui isik ning tema eraelu, suhete ja minevikuga seotu.

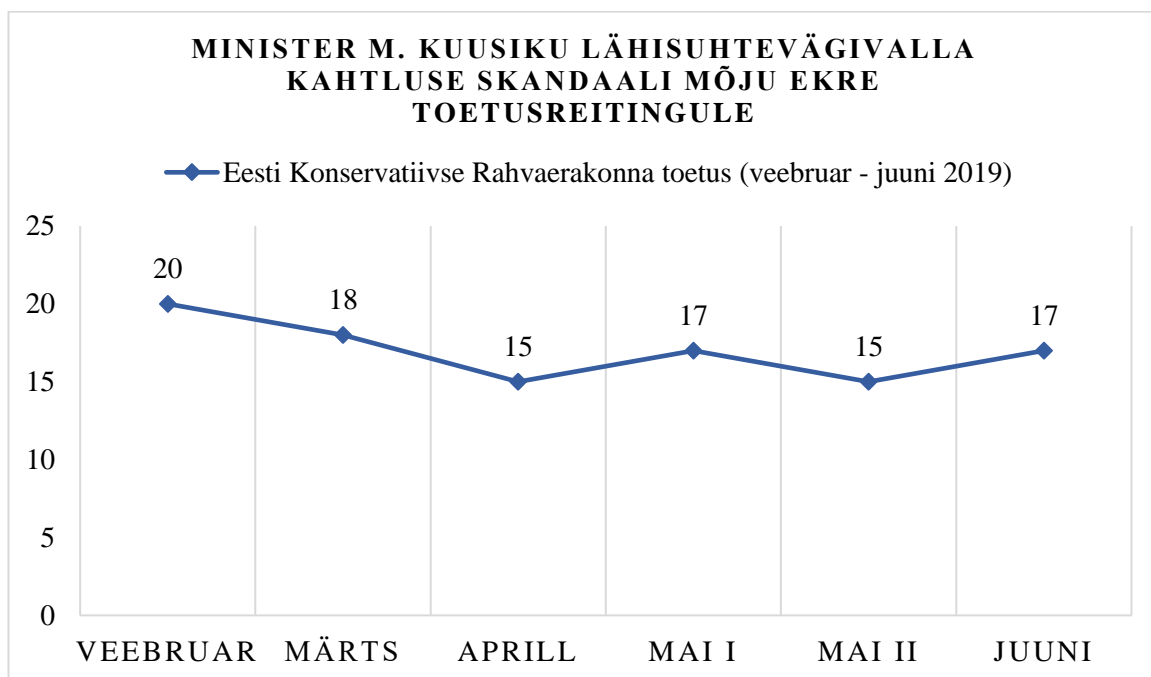
Skandaali üleelamise strateegia

Ilmnunud tunnused: väidab, et pole tegu toime pannud; väidab, et tegemist on vaid juttudega, mis tulenevad tema uuest ametipositsioonist.

Eelnevale tuginedes saab järeldada, et M. Kuusik asus skandaali sattudes kaitsepositsioonile ning püüdis skandaali üle elada talle etteheidetud rikkumist eitades.

Skandaali mõju erakonna toetusreitingule

Skandaalile eelneval perioodil oli EKRE toetus kerges languses (Joonis 4) – veebruaris toetas erakonda 20% küsitlustest, märtsis aga veidi vähem ehk 18%. Skandaali avalikuks saamise kuul oli EKRE toetus langenud veelgi kolme protsendi võrra. Maikuus sooritas Kantar Emor erakondade toetuse seiret kaks korda, kuu esimesel poolel toetas erakonda 17% küsitletutest ning teisel poolel 15% küsitletutest ehk keskmiselt 16%. Seega saab skandaaliga seotud perioodil täheldada langust erakonna toetusele, ent sellele järgselt tõusis erakonna toetuseprotsent taas veidi, olles 17%. Mõju toetusele ei olnud pikaajaliselt langev.

Joonis 4 Minister M. Kuusiku lähisuhtevägivalla kahtluse skandaali mõju EKRE toetusele. Allikas: Kantar Emor

3.2.2 Minister K. Kingo valetas Riigikogule

Skandaali kirjeldus

2019. aasta 23. oktoobril astus tagasi EKRE-sse kuuluv väliskaubandus- ja infotehnoloogiainistri ametit kandnud Kert Kingo. Tagasiastumiseni viis K. Kingo vastused 21. oktoobril Riigikogu arupärimisel teemal, mis puudutasid tema poolt väidetavalt palgatud nõunikku Jakko Väli. Minister kinnitas riigikoguliikmetele antud vastustes, et ei ole J. Väli endale nõunikuks palganud, ta ei ole nõunikuna töötanud mitte sekunditki ning lisaks ütles K. Kingo, et ta ei ole J. Väliga sel teemal isegi suhelnud (Palgi, 2019).

23. oktoobril teatas majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, et väliskaubanduse- ja infotehnoloogiainister K. Kingo oli edastanud teatele eelnenud nädalal ministeeriumile soovi sõlmida tööleping J. Väliga, K. Kingo püüdis väita, et ei ole valetanud (Õhtuleht 2019). Seega selgus ministeeriumi poolt saadetud teatest, et K. Kingo valetas Riigikogu arupärimisel antud vastustes nii töölepinguga sõlmimise kui ka J. Väliga suhtlemise osas.

Sedalaadi normidest üleastumine leidis laialdast vastukaja nii meedias kui ka poliitikute seas, opositsioon avaldas valmidust K. Kingole umbusaldusavalduse esitada. Ent K. Kingo esitas ise tagasiastumise avalduse, millele lisas avaldusena lühidalt juurde, et ei pea tekkinud olukorras võimalikuks ministri ametis jätkata. (ERR, 2019)

Skandaali tüüp

Ilmnenud tunnused: skandaal sai alguse seoses sõnavõtuga Riigikogus.

Eelnevast saab järeldada, et tegemist oli kõneskandaaliga. K. Kingo astus avalikult üles, vastas talle esitatud küsimustele ning oli samal ajal teadlik, et tema väljendatu jõuab laiema avalikkuseni ning seda on võimalik dokumenteerida.

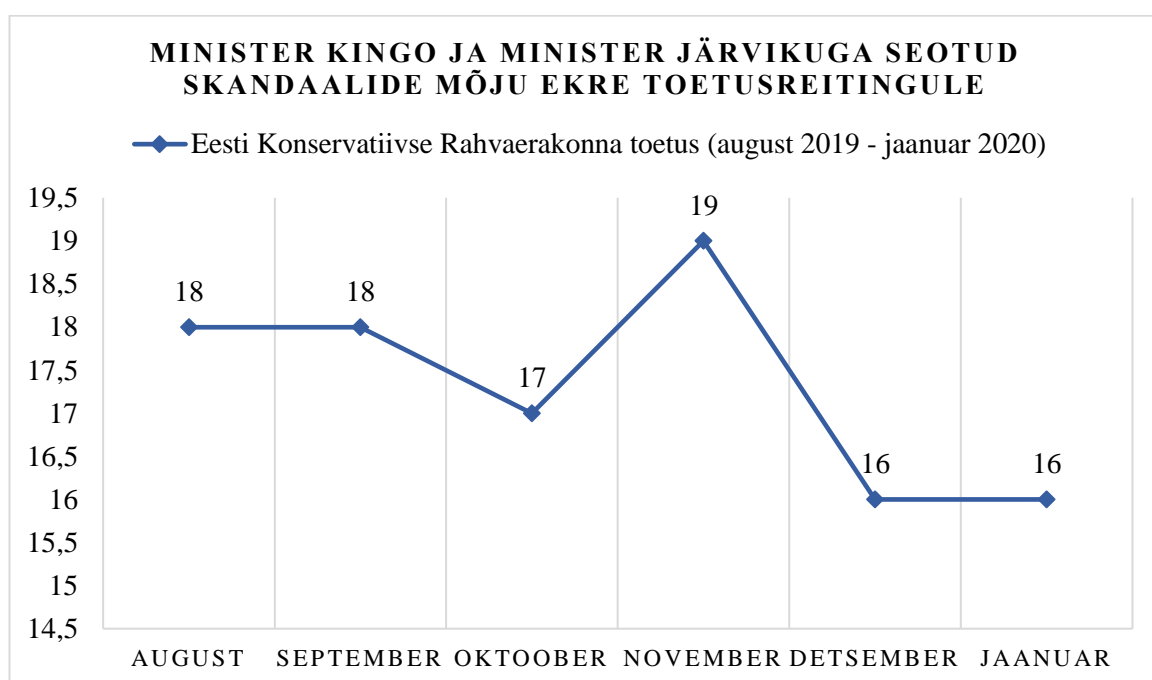
Skandaali üleelamise strateegia

Ilmnenud tunnused: valetab Riigikogu arupärimisel; eitab etteheidetud valetamist; varjab sõlmitud lepingut;

Teooriale tuginedes saab järeldada, et K. Kingo püüdis skandaali üle elada asudes kaitsepositsioonile, selleks valis ta eitamise strateegia, mille käigus kasutas ka varjamise elementi, lootes, et talle etteheidetud teod ei jõua avalikkuseni.

Skandaali mõju erakonna toetusreitingule

Joonisel 5 on näha, et K. Kingoga seotud poliitilise skandaalile järgnenud kuul on märgata EKRE toetuses tõusu 2% võrra. Samas sellele järgnevalt toetus langeb 3% võrra ning jääb ka hiljem samale tasemele. Sellest saab järeldada, et skandaal omas teatavat mõju erakonna toetusreitingule.

Joonis 5 Minister K. Kingo ja minister M. Järvikuga seotud skandaalide mõju EKRE toetusele. Allikas: Kantar Emor

3.2.3 Maaeluminister M. Järviku PRIA skandaal

Skandaali kirjeldus

21. novembril 2019 sai avalikkusele teatavaks Riigikantselei raport, mille tulemustest selgus, et maaeluminister Mart Järvik (EKRE) on ületanud enda pädevuse piire. Raporti koostamiseks oli kokku kutsutud spetsiaalne komisjon, et tuvastada M. Järvikule

etteheidetud ametialastest üleastumiste aset leidmist (Eesti Rahvusringhääling 2019d). Etteheited käsitlesid M. Järvi poolt PRIA-le volituste andmist, maaeluministri nõuniku tegevust, listeriabakteriga seotud teemal toimunud info liikumist ja võimalikku sekkumist Veterinaar- ja toiduameti ja ka PRIA töösse ning järelevalve läbiviimisse. Komisjoni aruandest selgus, et üleastumised on tuvastamist leidnud (Riigikantselei 2019). Ilmnes ka, et M. Järvi oli soovitanud Eestis esilekerkinud listeriajuhtumite kahtlusega seotud ettevõttel kaevata kohtusse ministri enda valitsemisalas kuuluv Veterinaar- ja toiduamet. M. Järvi väljendas enda seisukohas, et tagasi astumist vajalikuks ei pea. Vastava sammu tegi peaminister Jüri Ratas, kutsudes M. Järvi ametist tagasi 25. novembril 2019. (Eesti Rahvusringhääling 2019e)

Skandaali tüüp

Analüüsides M. Järvi seotud skandaali saab öelda, et tegemist on võimuskandaaliga, ministriametis olnud M. Järvi eksis tema ametikoha juurde kuuluvate reeglite vastu lausa sellisel määral, et tema tegevuse uurimiseks moodustati komisjon.

Skandaali üleelamise strateegia

Ilmnenud tunnused: eitamine rikkumiste toimepanemisest; kaitsepositsioonile asumine, soovitudes tema haldusalas olev amet kohtusse kaevata.

Teooriale tuginedes saab öelda, et M. Järvi üleelamise strateegia seisnes tugevas kaitsepositsioonis ning temale omistatud rikkumise eitamises.

Skandaali mõju erakonna toetusele

Jooniselt 5 nähtub EKRE toetuse langemine skandaalile järgneval kuul 3% võrra, langus jääb samale tasemele ka järgmisele kuul. Saab öelda, et skandaal mõjutas erakonna toetust negatiivselt. Samas tuleb arvestada, et just enne oli toimunud samuti EKRE liikmega, minister K. Kingoga seotud skandaal, mis võis samuti mõju avaldada.

3.2.3 Siseminister M. Helme väljaütlemised raadiosaates

Skandaali kirjeldus

9. novembril 2020 teatas siseministri ametikohalt tagasi astumisest EKRE juhtliige Mart Helme. Tagasiastumine oli ajendatud Tre Raadio saates „Räägime asjast“ teravast väljaütlemisest, mis puudutas USA presidendivalimisi. Nimelt väljendas M. Helme raadiosaates seisukohta, et USA presidendivalimiste tulemused on võltsitud süvariigi poolt ning nimetas valituks osutunud presidendikandidaati Joe Bidenit korrumpeerunud narakaks (Hussar, 2020). Kuigi M. Helme oli ka varasemalt raadioeetris avaldanud väljaütlemisi, mis tekitasid oma sobivuse koha pealt avalikku diskussiooni, oli just see väljendatud seisukoht, mis viis lõplikult M. Helme tagasiastumiseni. M. Helme väljaõeldu mõistsid tugevalt hukka nii erinevad arvamusiidrid kui ka koalitsioonipartnerid. Ametist tagasi astumisest teavitas M. Helme 9. novembril, teatamise juures süüdistas ta ajakirjandust laimu ja vale produtseerimises, ta rõhutas, et ei ole teinud mitte midagi sellist, mis kahjustaks Eesti julgeolekut, samuti ei pidanud M. Helme õigeks vabandada ning lisas juurde, et ta astub tagasi tegelikult ainult sellel põhjusel, et tal sai kõrini (Eesti Rahvusringhääling 2020).

Skandaali tüüp

Ilmnenud tunnused: skandaali alge raadiointervjuus väljendatu kohta.

Teooriale tuginedes ilmneb, et M. Helmega seotud skandaali puhul on tegemist tahtliku kõneskandaaliga, kuivõrd ta oli teadlik, et tema väljaütlemist on võimalik dokumenteerida ja see jõuab laiema auditooriumini.

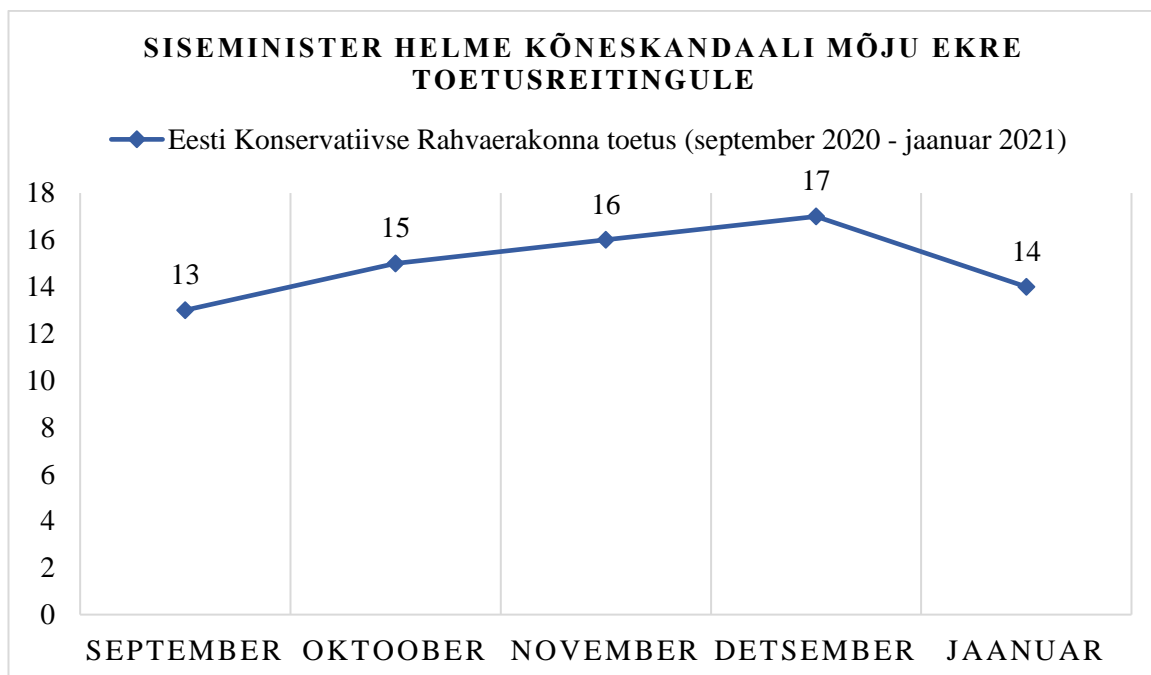
Skandaali üleelamise strateegia

Ilmnenud tunnused: eitamine, et oleks midagi valesti öelnud või sellega võiksid kaasneda tagajärjed; õigustamine, kuna USA president ei ole ametisse vannutatud; õigustamine, miks ta tohib väljendada ennast nii, kuidas soovib.

Eelnevast ilmneb, et M. Helme püüdis skandaali üleelamiseks kasutada mitmeid erinevaid strateegiaid kombineeritult. Nende ühiseks jooneks on aga toime pandud üleastumise eest vastutuse mitte võtmine, teo õigustamine ja rikkumise eitamine.

Skandaali mõju erakonna toetusreitingule

Vaadates EKRE toetusreitinguid skandaaliga seotud perioodil, on näha erakonna toetuse tõus 1% võrra skandaalile järgneval kuul. Seejärel aga toetus langeb 14%-le. Seega saab järeldada, et skandaal ei tekitanud kohest mõju erakonnale toetusele, ent valija võis skandaali seostada 2021. a jaanuarikuus valitsuse tagasiastumisega, mil väljendus erakonna toetuses langus.

Joonis 6 Siseminister M. Helme kõneskandaali mõju EKRE toetusele. Allikas: Kantar Emor

3.2.4 Minister M. Reps kasutab ministeeriumi vara isiklikul eesmärgil

Skandaali kirjeldus

17. novembril 2020 tõid Õhtulehe ajakirjanikud avalikkuse ette ajakirjandusliku uurimuse tulemused, millest selgus, et haridus- ja teadusminister Mailis Reps kasutas ministeeriumi vara ehk väikebussi ja ministeeriumi palgal olevat autojuhti tööülesannetega mitte seotult enda laste transportimiseks ning ka isiklikeks sõitudeks välisriigis (Kuznetsov et al. 2020). Õhtuleht päris selle kohta täpsemalt aru ka M. Repsilt endalt, selle kohta ilmus Õhtulehes eraldi artikkel. M. Reps tõi esialgu välja, et ei ole reeglitest üle astunud, ent

samal ajavahemikul, kui artikkel ilmus, teatas Facebookis, et tal meenus sõit, mil kasutas ministeeriumile kuuluvat väikebussi isiklikul eesmärgil (Mihelson 2020). Järgnevates sõnavõttudes eitas M. Reps jätkuvalt reeglitest üleastumist ning õigustas enda tegevust, öeldes, et juriidiliselt on kõik korrektne (Kiisler 2020). Lõppkokkuvõttes vabandas M. Reps tekkinud olukorra pärast ja võttis poliitilise vastutuse, astudes ministri kohalt tagasi 20. novembril 2020 (Lomp 2020).

Skandaali tüüp

Ilmnevad tunnused: materiaalsete ressursside kasutamine, mõjuvõimu kasutamine, isikuga seotud küsimused.

Tuginedes teooriale ja analüüsides ilmnenuid tunnuseid, saab öelda, et M. Repsiga seotud skandaal vastab kõige rohkem võimuskandaali tunnustega, kuivõrd ta kasutas ära enda ametipositsiooni ja seeläbi talle kättesaadavaks muutunud ressursse ja vahendeid.

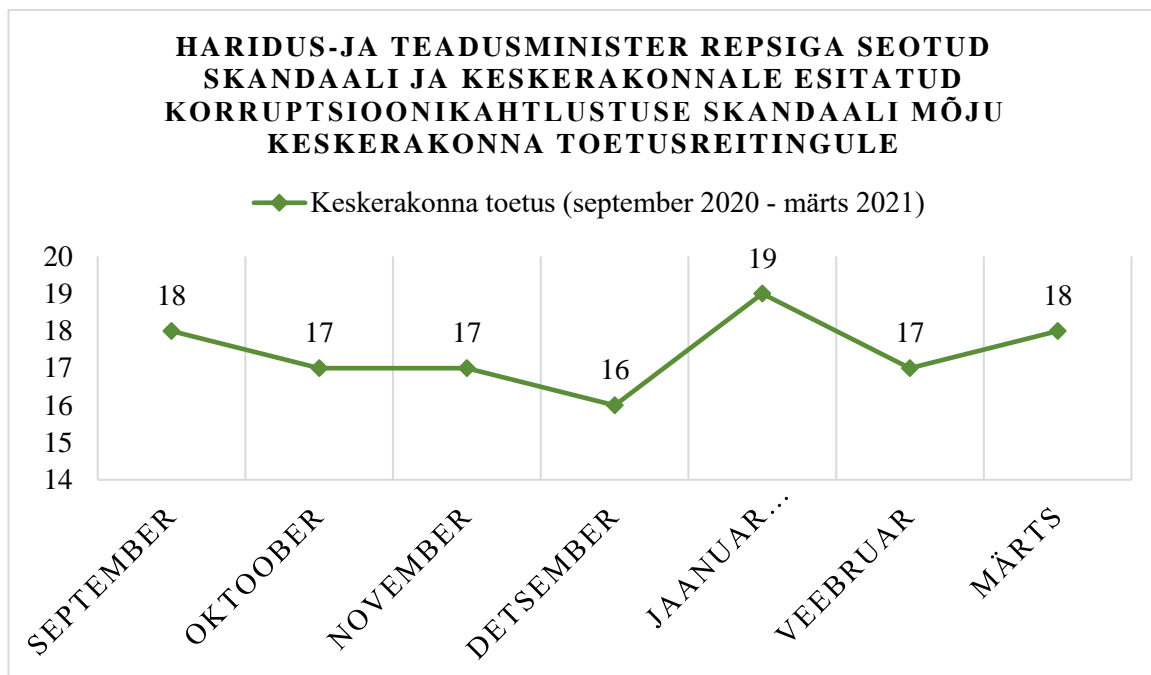
Skandaali üleelamise strateegia

Ilmnevad tunnused: skandaaliga seotud asjaolude avaldamata jätmine ja toimunu pisendamine, eitamine, õigustamine, vabandamine.

Saab järeldada, et M. Reps kasutas mitmeid skandaali üleelamise strateegiaid, kohandades neid vastavalt olukorrale. Kui alguses ta püüdis strateegiana varjata ja eitada ning see olukorda ei lahendanud, võttis ta kasutusel õigustamise, mille juures ka vabandas, kuid mitte kohe otseselt.

Skandaali mõju erakonna toetusreitingule

Joonisel 7 on näha, et M. Repsiga seotud skandaali avalikuks saamise kuul toetab KE-d 17% küsitletutest, sellele järgneval kuul on see aga langenud ühe protsendi võrra. Jaanuaris 2021 on Keskerakonna toetus võrreldes 2020. aasta lõpuga tõusnud 19%-le ning langeb seejärel taas samale tasemele, mis skandaali avalikuks saamise ja sellele eelneval perioodil. Seega saab järeldada, et märkimisväärset mõju M. Repsiga seotud skandaal erakonna toetusreitingule ei avaldanud, see langes skandaalijärgselt vaid 1% võrra.

Joonis 7 Haridus- ja teadusminister M. Repsi ja Keskerakonnale esitatud korruptsioonikahtlustuse skandaali mõju Keskerakonna toetusele. Allikas: Kantar Emor

3.2.5 Keskerakonda kahtlustatakse korruptsioonikuritegudes

Skandaali kirjeldus

12. jaanuaril 2021 sai avalikkusele teatavaks, et Keskerakonnale kui juriidilisele isikule ja ka erakonna peasekretär Mihhail Korbile esitati kahtlustus korruptsioonikuritegudes, mis olid seotud Tallinnasse rajatava Porto Franco arenduse ehitamisega (Prokuratuur 2021). J. Ratas kui Keskerakonna esimees teavitas tagasiastumisest kell kolm öösel ning rõhutas, et võttes vastutuse, loob ta uut poliitilist kultuuri, peaministri tagasi astumisega lagunes ka 50. valitsuse koosseis (Postimees 2021).

Skandaali tüüp

Skandaalis ilmnevad tunnused: seotus finantsiliste ressurssidega, mõjuvõimu ärakasutamine.

Tuginedes käsitletud teooriale saab järeldada, et skandaali seotud Keskerakonna liikmete puhul on tegemist võimuskandaaliga, mille käigus kasutati ära võimupositsioonil oleva/te

isiku/te poolt neile teadaolevaid ja nende kasutuses olevaid ressursse, tugevdamaks enda positsiooni.

Skandaali üleelamise strateegia

Ilmnevad tunnused: avalik ülestunnistus, vastutuse võtmine erakonnaesimehena, süütuse presumptsiooni rõhutamine, poliitilise kultuuri rõhutamine.

Teooriale tuginedes saab öelda, et antud juhul on põimunud mitmed skandaali üleelamise strateegiad, ent kõige tugevamalt kerkib esile avalik ülestunnistus, millega võeti vastutus.

Skandaali mõju toetusreitingule

Joonisel 7 on näha, et skandaali avalikuks saamise kuul, jaanuaris 2021 on Keskerakonna toetus 19% ning võrreldes varasema kuuga on see tõusnud kolme protsendi võrra. Skandaali avalikuks saamisele järgneval kuul on näha toetuse langust 2% võrra. Seejärel on toetus taas protsendi võrra tõusnud. Seega saab järeldada, et Keskerakonnaga seotud skandaal, mis päädis peaministri tagasiastumise ja valitsuse lagunemisega, mõjutas erakonna toetusreitingut. Samas tuleb arvestada, et sel perioodil võis erakonna toetust mõjutada ka eelnevatel kuudel valitsusega üldiselt ja Keskerakonna minister M. Repsiga seotud skandaalid.

3.3 Tulemused

Analüüsi tulemusena ilmnes, et 49. ja 50. valitsuse koosseisuga seotud poliitilised skandaalid vastavad tüpoloogia põhjal persooni-, kõne- ja võimuskandaalide tunnustele. Skandaali üleelamise strateegiatena kasutasid valitsuse ministrid võrdselt enim nii eitamist kui vabandamist. Vabandamise strateegiat kasutasid KE ministrid, EKRE ministrid vabandamist ei kasutanud. Lisaks ilmnemiseid õigustamise ja varjamise tunnused. Uuritavatest üheksast skandaalist kaheksal juhul võtsid ministrid skandaali eest vastutuse ja astusid ametist tagasi, vaid ühel korral ei pidanud minister seda põhjendatuks ja vajaliku sammu tegi peaminister, kutsudes ministri ise ametist tagasi.

Erakonna toetusreitingute muutumist skandaalidega seotud perioodidel uurides on üldiselt täheldatav skandaali lühiajaline mõju selle toimumise või sellele järgneval kuul. Samas tuleb arvestada, et toetusreitingute muutused võivad olla tingitud ka muudest asjaoludest. Ühtlasi võib skandaali sattunud valitud strateegia lugeda õnnestunuks, kui erakonna toetusreitingule skandaal laastavat mõju ei avaldanud.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, millistel Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisu ministritel ei olnud poliitilisest skandaalist tingituna võimalik ametis jätkata ning analüüsida, mis tüüpi skandaaliga ja üleelamise strateegiaga oli tegemist. Täiendavalt analüüsis autor, kuidas skandaalid avaldasid mõju skandaaliga seotud valitsuserakondade toetusreitingutele.

Töö valimisse kuulus üheksa poliitilist skandaali, neist kolm esinesid seoses valitsuse 49. koosseisu Keskerakonda kuuluvate ministritega ja kuus skandaali olid seotud valitsuse 50. koosseisuga, neist neljal juhul sattusid skandaali keskmesse EKRE liikmetest ministrid ning kahel juhul oli skandaal seotud Keskerakonnaga.

Analüüsi tulemusena ilmnes, et 49. ja 50. valitsuse koosseisuga seotud poliitilised skandaalid vastavad tüpoloogia põhjal persooni-, kõne- ja võimuskandaalide tunnustele. 49. koosseisu puhul oli kahel juhul tegemist persooni puudutava skandaaliga ning ühel juhul kõneskandaaliga. 50. koosseisu puhul esines kõneskandaale ühel korral, viiel korral esines võimuskandaale ning ühel korral oli tegemist persoonipõhise skandaaliga.

Skandaali üleelamise strateegiatena kasutasid valitsuse ministrid võrdselt enim nii eitamist kui vabandamist. Analüüsi tulemusel selgus, et 49. koosseisu puhul esines skandaali üleelamise strateegiana ühine joon: kõik kolm skandaali sattunut kasutasid vabandamise strateegiat. 50. koosseisu puhul sellist ühtset joont ei esinenud, vabandamise strateegiat kasutasid keskerakondlased, EKRE liikmetest skandaali sattunute puhul saab analüüsi põhjal välja tuua, et nende üleelamise strateegia oli valdavalt ennastõigustav ja kaitsepositsioonil olev. Kui vaadata kahe skandaalidega seotud erakonna ehk Keskerakonna ja EKRE liikmete lähenemist skandaalide lahendamisele, saab välja tuua, et vabandamise strateegiat kasutasid ainult KE liikmed, EKRE liikmed seda strateegiat ei kasutanud.

Skandaali tulemusena võtsid poliitilise vastutuse ja astusid ametist tagasi üheksast ministrist kaheks. Vaid ühel korral ei pidanud minister seda põhjendatuks ja vajaliku sammu tegi peaminister, kutsudes ministri ametist tagasi.

Analüüsidest erakondade toetusreitingute muutumist skandaalidega seotud perioodidel, on üldiselt täheldatav skandaali lühiajaline mõju selle toimumise ajal või sellele järgneval kuul. Üldiselt jäid toetusprotsentide muutused alla viie protsendi. Samas toetuse protsentide arvulist muutust vaadates tuleb tõdeda, et uuritavatel skandaalidel ei olnud toetusreitingule märkimisväärset mõju. Kui valdavalt võis täheldada kerget toetuse langust, siis kahel juhul oli skandaalile järgnenud seireperioodil erakonna toetus hoopis tõusnud. Samas tuleb arvestada, et toetusreitingute muutused võivad olla tingitud ka muudest asjaoludest. Oluline aspekt toetusreitingute hindamisel on see, et need ei hõlma kogu valijaskonda, vaid seiresse sattunud inimeste arvamust. Tuleb arvestada ka seda, et mõnda valijat skandaalid ei mõjuta põhjusel, et nad on erakonnapõhised valijad. Samuti ei saa täie kindlusega öelda, et just skandaali tõttu mõni valija, kes näiteks kuu varem avaldas erakonnale toetust, hiljem enda meelt skandaalist tulenevalt muutis, kuivõrd Kantar Emori uuringud ei ole tehtud iga küsitluse korra ajal samade vastajatega. Küll aga võimaldavad need andmed siiski mõista laiemat üldsuse toetusest erakondadele.

Kokkuvõttes näitavad uurimistöö tulemused, et 49. ja 50. valitsuse koosseisu kuulunud ministritel ei olnud poliitilisse skandaali sattumise tagajärjel võimalik ametis jätkata. Skandaalide puhul oli valdavalt tegemist meedia vahendatud skandaalidega, mis leidsid laialdast kajastamist ja tekitasid vastukaja ka ühiskonnas laiemalt. Positiivse asjaoluna saab välja tuua, et kaheksal juhul üheksast võtsid ministrid ise toimepandud üleastumise eest vastutuse. Samas tuleb tõdeda, et ühiskondlik vastukaja ei väljendunud märkimisväärselt erakondade toetusreitingutest, mis näitab, et skandaalide puhul mõisteti küll normidest üleastumine hukka ja tagajärjena tuli ministri ametikoht vabastada, ent pikaajalist mõju skandaalid ei osuta. Seda näitab ka asjaolu, et näiteks 49. valitsuse koosseisust tagasi astunud riigihalduse minister J. Aab nimetati 50. koosseisus taas ministriametisse. Selline reageering võimaldab iseloomustada tänapäevast Eesti poliitilist kultuuri ja kanda neid väärtusi üle ka ühiskonnale laiemalt. Samas järeldub sellest, et skandaali sattunute valitud üleelamise strateegiad aitasid vältida negatiivset mõju erakonnale.

Võimalike täiendavate uurimistööde käigus võiks autori hinnangul uurida seda, kas poliitilisse skandaali sattunud kasutasid üleelamise strateegiad teadlikult ja läbimõeldud või oli tegemist spontaanse reageeringuga tekkinud olukorrale.

Ministers who resigned due to political scandals, their strategies to survive scandals and if scandals had an impact on their party's public support: the example of 49th and 50th cabinet of Government of the Republic of Estonia.

Annett Kreitsman

Summary

The given thesis aims to research which ministers of the 49th and 50th cabinet of Estonia could not stay in their position due to political scandal. The thesis also analyzes what was the typology of political scandal that ministers were involved with and what type of strategy they used to survive the scandal. The author then further examines how political scandals affected the support ratings of the government parties who were involved in the scandal.

In the first part of the thesis, the author presents a theoretical framework, which formulates the definition of a political scandal, its types, survival strategies and the possible impact on the support of political parties. In the second chapter, the author describes the methodological approach of the work. The third chapter focuses on empirical analysis and results.

The thesis involves nine political scandals, three of which concerned ministers of the 49th cabinet are related to Center Party. Six scandals are related to 50th cabinet and involve ministers from the Estonian Conservative People's Party and Center Party.

As a result the bachelor's thesis will answer the question what type of political scandals emerged related to the 49th and 50th cabinet of Estonia, what type of survival strategy was used to solve them and if the scandals had affected the support ratings of parties involved in the scandal.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

1. Cobb, Michael D., Taylor, Andrew J. 2014. „Paging Congressional Democrats: It Was the Immorality, Stupid“. PS: Political Science & Politics, 47 (2): 351-356.
2. Edenberg, Kaisa. 2015. „Poliitiliste skandaalide mõju erakonna reitingule Reformierakonna skandaalide näitel aastatel 2012-2014“. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Riigiteaduste instituut.
3. Eesti Ekspressi ja Eesti Päevalehe toimetis. 2017. „Marti Kuusiku suur saladus: peretuttavad räägivad, et uus minister on väga vägivaldne ja on kahel korral purustanud oma naise käeluu,“ 29.04.2019, <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/86056291/marti-kuusiku-suur-saladus-peretuttavad-raagivad-et-uus-minister-on-vaga-vagivaldne-ja-on-kahel-korral-purustanud-oma-naise-kaeluu> (külastatud 23.03.2021).
4. Eesti Rahvusringhääling. 2016. „Repinski astub maaeluministri ametist tagasi“, 06.12.2016, <https://www.err.ee/578676/repinski-astub-maaeluministri-ametist-tagasi> (külastatud 21.04.2021)
5. Eesti Rahvusringhääling. 2018. „Jääknähtudega roolist tabatud Jaak Aab astub ministrikohalt tagasi“, 17.04.2018, <https://www.err.ee/821100/jaaknahtudega-roolist-tabatud-jaak-aab-astub-ministrikohalt-tagasi> (külastatud 20.04.2021)
6. Eesti Rahvusringhääling. 2019a. „Kaja Kallas valitsuse moodustamiseks toetust ei saanud“, 15.04.2019, <https://www.err.ee/930408/kaja-kallas-valitsuse-moodustamiseks-toetust-ei-saanud> (külastatud 19.03.2021).
7. Eesti Rahvusringhääling. 2019b. „Ametlik: Kaljulaid andis Ratasele volituse valitsuse moodustamiseks“, 16.04.2019, <https://www.err.ee/930722/ametlik-kaljulaid-andis-ratasele-volituse-valitsuse-moodustamiseks> (külastatud 19.03.2021).
8. Eesti Rahvusringhääling. 2019c. „Jüri Ratas sai Riigikogus valitsuse moodustamiseks toetushääled kokku,“ 17.04.2019, <https://www.err.ee/931032/juri-ratas-sai-riigikogus-valitsuse-moodustamiseks-toetushaaled-kokku> (külastatud 21.04.2021).
9. Eesti Rahvusringhääling. 2019d. „Ratas tegi ettepaneku Järvi ametist vabastamiseks“, 25.11.2019, <https://www.err.ee/1006712/ratas-tegi-ettepaneku-jarviku-ametist-vabastamiseks> (külastatud 12.05.2021).
10. Eesti Rahvusringhääling. 2019d. „Riigikantselei Järvi-raport: minister on ületanud oma pädevust“, 21.11.2019, <https://www.err.ee/1005374/riigikantselei-jarviku-raport-minister-on-uletanud-oma-padevust> (külastatud 06.05.2021).
11. Eesti Rahvusringhääling. 2020. „Siseminister Mart Helme astub tagasi“, 9.11.2020, <https://www.err.ee/1156843/siseminister-mart-helme-astub-tagasi> (külastatud 17.04.21).

12. Ekström, M., Johansson, B. 2008. „Talk Scandals“. Media, Culture & Society, 30 (1): 61-79.
13. Erakond Isamaa ajalugu. <https://isamaa.ee/ajalugu/> (külastatud 16.02.2021).
14. Erakondade toetusreitingu. 2016-2021. <https://www.kantaremor.ee/erakondade-toetusreitingud/> (külastatud 12.05.2021).
15. Fousek, J., Wasseman, D. 2010. „Ethical Issues in U.S Presidential Leadership“. Presidential Studies Quarterly. 40 (1): 1-8.
16. Gemius Audience. <https://rating.gemius.com/ee/tree/72> (külastatud 15.03.2021).
17. Hussar, Karoliina. 2020. „Mart Helme: Joe Biden ja tema poeg on korrumppeedunud tüübid“, 08.11.21, <https://www.delfi.ee/artikkel/91608819/mart-helme-joe-biden-ja-tema-poeg-on-korrumpeerunud-tuubid> (külastatud 17.04.2021).
18. Hääletamis- ja valimistulemused. 2019. <https://rk2019.valimised.ee/et/election-result/election-result.html> (külastatud 21.04.2021).
19. Jaakson, Tiia. 2020. „Politoloogid: Ratase valitsust jäävad meenutama skandaalid ja koroonakriis“, 21.01.2021, <https://www.err.ee/1608081208/politoloogid-ratase-valitsust-jaavad-meenutama-skandaalid-ja-koroonakriis> (külastatud 12.02.2021).
20. Jakobson, Mari-Liis. 2013. “Mari-Liis Jakobson: Meie igapäevaseid skandaale anna meile tänapäev“, 24.09.13, <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mari-liisjakobson-meie-igapaevaseid-skandaale-anna-meile-tanapaev?id=66783987> (külastatud 12.02.2021).
21. Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. 2015. „Kvalitatiivne sisuanalüüs“, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (külastatud 20.02.2021).
22. Keskerakond. 2016. „Uus valitsus andis Riigikogu ees ametivande“, 23.11.16, <https://www.keskerakond.ee/et/meedia/uudised/952-uus-valitsus-andis-riigikogu-ees-ametivande.html>
23. Kiisler, Indrek. 2020. „Reps ei plaani ministriametist taanduda“, 18.11.20, <https://www.err.ee/1160277/rebs-ei-plaani-ministriametist-taanduda> (külastatud 15.04.2021)
24. Koorits, Vahur. 2016. „Delfi fotod ja blogi: Riigikogu avaldas Rõivasele umbuslust, Eesti saab uue peaministri“, 09.11.16, <https://www.delfi.ee/artikkel/76209593/delfi-fotod-ja-blogi-riigikogu-avaldas-roivasele-umbusaldust-eesti-saab-uue-peaministri> (külastatud 15.02.2021).
25. Kruuse, M., Nagel, R. 2016. „Delfi fotod ja video: Konju kitsefarmi juhatuselt taanduv Martin Repinski: Mis põhjusel ma peaksin ministrikohalt tagasi astuma?“, 25.11.2016, <https://www.delfi.ee/artikkel/76389779/delfi-fotod-ja-video-konju-kitsefarmi-juhatuselt-taanduv-martin-repinski-mis-pohjusel-ma-peaksin-ministrikohalt-tagasi-astuma> (külastatud 05.05.2021).

26. Kuznetsov, S., Mihleson, H., Berendson, R. 2020. „ÕL video | Ajakirjanduslik uurimus paljastab: minister Reps laseb oma lapsi maksumaksja kulul sõidutada“, 17.11.2020, <https://www.oh tuleht.ee/1017958/ol-video-ajakirjanduslik-uurimus-paljastab-minister-reps-laseb-oma-lapsi-maksumaksja-kulul-soidutada> (külastatud 18.04.2021).
27. Laherand, Meri-Liis. 2008. „Kvalitatiivne uurimisviis“. OÜ Sulesepp.
28. Lauri, Urmas. 2017. „Minister Korb rakendati Haapsalus valimisvankri ette“, 24.05.2017, <https://online.le.ee/2017/05/24/minister-korb-rakendati-haapsalus-valimisvankri-ette/> (külastatud 11.04.2021).
29. Lomp, L.-E., 2020. „Mailis Reps astub tagasi“, 20.11.20, <https://www.postimees.ee/7114961/mailis-reps-astub-tagasi?fbclid=IwAR02gSSgPZY67SjDCW2ovMhevZftuMqf3sTsDHP5mSXvQJIFrJ6c9Iw3r4w> (külastatud 15.04.2021).
30. Lulla, Silver. 2014. „Eesti poliitskandaalid aastatel 2009-2013 ja nende mõju parlamendierakondade populaarsusele“. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Riigiteaduste instituut.
31. Mihelson, Helen. 2020. „Reps tunnistab: käisin ametiautoga perereisil Horvaatias“, 17.11.2020, <https://www.oh tuleht.ee/1017953/reps-tunnistab-kaisin-ametiautoga-perereisil-horvaatias> (külastatud 18.04.2021).
32. Männi, Mariann. 2016. „Säh sulle eestimaist: maaeluminister Martin Repinski kitsejuust tuleb Hollandist“, 22.11.2016, eestimaist<https://ekspress.delfi.ee/artikkel/76329221/sah-sulle-eestimaist-maaeluminister-martin-repinski-kitsejuust-tuleb-hollandist> (külastatud 05.05.2021).
33. Newmark, Adam, J., Vaughan, Shannon, K., Pleites-Hernandez, Giovanny, D. 2019. „Surviving Political Scandals: Why some Transgressions End Political Careers and Others Do Not“. Social Science Quarterly, 100 (4): 1268-1283.
34. Palgi, Grete. 2019. „Kert Kingo valetas riigikogule: ministeerium sõlmis töölepingu Jakko Väliga Kert Kingo palvel“, 23.10.2019, <https://www.delfi.ee/artikkel/87847507/kert-kingo-valetas-riigikogule-ministeerium-solmis-toolepingu-jakko-valiga-kert-kingo-palvel> (külastatud 06.05.2021).
35. Postimees. 2021. „Peaminister astub tagasi“, 13.01.21, <https://www.postimees.ee/7154256/peaminister-juri-ratas-astub-tagasi> (külastatud 05.05.2021).
36. Prokuratuur. 2021. „Porto Franco kinnisvaraarendusega seotud inimesed peeti kinni kahtlustatuna korruptsioonikuritegudes“, 12.01.2021,

- <https://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/porto-franco-kinnisvaraarendusega-seotud-inimesed-peeti-kinni-kahtlustatuna> (külastatud 15.04.2021).
37. Puglisi, R., Snyder J. M. Jr. 2011. „Newspaper Coverage of Political Scandals“. The Journal of Politics, Volume, 73 (3): 931-950.
 38. Riigikantselei. „Riigisekretäri komisjoni aruanne Maaeluministeeriumi valitsemisalas toimunu kohta“. 21.11. 2019. https://vv.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigisekretari_komisjoni_aruanne_21.11.2019_1_opp.pdf (külastatud 12.05.2021).
 39. Rottinghaus, Brandon. 2014. „Political Scandal in American Politics“. PS: Political Science & Politics 47 (2): 348 – 350.
 40. Rottinghaus, Brandon. 2015. „The Institutional Effects of Executive Scandal“. New York. NY: Cambridge University Press
 41. Rudi, H., Lakson, P., Reisenbuk, K. 2017. „Video: Mihhail Korb astub NATO-teemaliste kommentaaride tõttu tagasi“, 24.05.2017, <https://www.postimees.ee/4122979/video-mihhail-korb-astub-nato-teemaliste-kommentaari-tottu-tagasi> (külastatud 11.04.2021).
 42. Scherer, Randy. 2008. *Political Scandals*. Detroit, MI: Greenhaven Press.
 43. Sildam, Toomas. 2019. „Valimistejärgsel hommikul jääknähtudega roolist tabatud uus minister Kuusk: Ärge tõmmake mind võllarattale“, 23.04.2019, <https://www.err.ee/932546/valimistejargsel-hommikul-jaaknahtudega-roolist-tabatud-uus-minister-kuusk-arge-tommake-mind-vollarattale> (külastatud 16.04.2021).
 44. Suarez Gustavo A., Smith, Elisabeth S., Powers, Ashley S., 2005. „If Bill Clinton Were a Woman: The Effectiveness of Male and Female Politicians' Account Strategies Following Alleged Transgressions.“ Political Psychology 26 (1): 115-134.
 45. Sõerunurk, Sigrid. 2005 „Poliitilise skandaali konstrueerimine Postimehes välisministeeriumist kadunud dokumentide juhtumi näitel“. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
 46. Thompson, John, B. 2000. *Political Scandal: power and visibility in the media age*. Cambridge: Polity Press.
 47. Toimunud valimiste arhiiv. <https://www.valimised.ee/et/toimunud-valimiste-arhiiv> (külastatud 18.04.2021).
 48. Vabariigi Presidendi kantselei. 2016. „Vabariigi President tegi Jüri Ratasele ülesandeks moodustada valitsus“, 20.11.2016, <https://www.president.ee/et/meediakajastus/pressiteated/12712-2016-11-20-10-23-37/index.html> (külastatud 20.04.2021)

49. Vabariigi President. „Valitsuse ametisse nimetamine“. 2016. <https://president.ee/et/ametitegevus/otsused/12725-24-vabariigi-valitsuse-ametisse-nimetamine/index.html> (külastatud 20.04.2021)
50. Vabariigi Valitsus. „Valitsus 23.11.2016 – 29.04.2019“. <https://vv.valitsus.ee/et/valitsus/varasemad-valitsused/id/49%2050> (külastatud 12.02.2021).
51. Vabariigi Valitsus. „Valitsus 29.04.2019-26.01.2021. <https://vv.valitsus.ee/et/valitsus/varasemad-valitsused/id/50> (külastatud 12.02.2021).
52. Vabariigi Valitsuse seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/111062013007?leiaKehtiv> (külastatud 15.02.2021).
53. Valitsuse kommunikatsioonibüroo. 2019. „Peaminister edastas presidendile Marti Kuusiku tagasiastumisavalduse“, 30.04.2019, <https://valitsus.ee/uudised/peaminister-edastas-presidendile-marti-kuusiku-tagasiastumisavalduse> (külastatud 21.04.2021)
54. Varasemad valitsused. <https://vv.valitsus.ee/et/valitsus/varasemad-valitsused> (külastatud 15.02.2021).
55. Vihalemm, Peeter. 2004. „Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965 – 2004“. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
56. Õhtuleht. 2019. „Kert Kingo süüdistab: ma ei valetanud, mulle töötati süsteemselt vastu“, 25.10.2019, <https://www.oh tuleht.ee/981320/kert-kingo-suudistab-ma-ei-valetanud-mulle-tootati-susteemselt-vastu> (külastatud 06.05.2021).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Annett Kreitsman (isikukood: 49211213537),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Ministrite tagasi astumine tingituna poliitilistest skandaalidest, nende üleelamise strateegiad ja mõju valitsuserakondade toetusele: Eesti Vabariigi Valitsuse 49. ja 50. koosseisu näitel“,

mille juhendaja on Liisa Talving (PhD),

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Annett Kreitsman

Tartus, 17.05.2021